

GLOBAL DIALOGUE

3.4

5 numere pe an în 15 limbi

Fernando Henrique Cardoso
privește înapoi

Sociologia ca
vocație

Chizuko Ueno,
Vladimir Yadov

Bulgaria
ieri
și azi

Mariya Ivancheva,
Martin Petrov,
Georgi Medarov

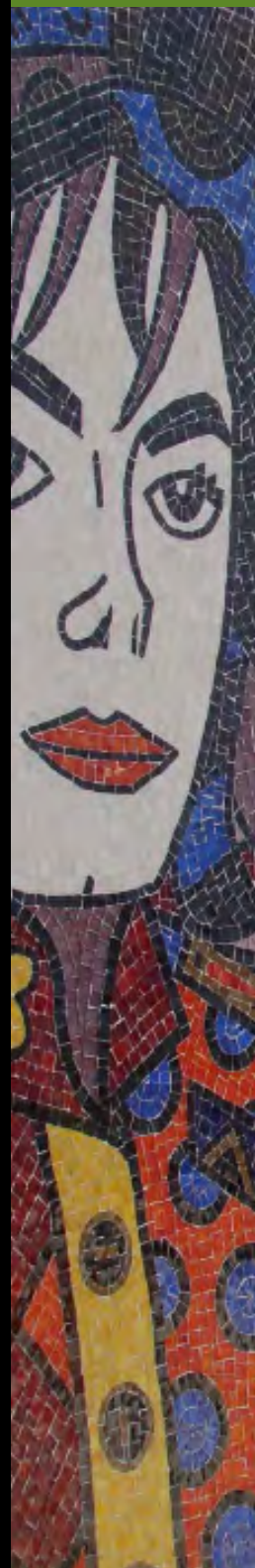
Științele sociale
în Malaezia

Shamsul A.B.,
Rahman Embong

- > Favela călătoare
- > În spatele dezastrului veșmintelor în Bangladesh
- > Lucrarea ta tocmai a fost externalizată
- > Sociologia tunisiană după revoluție
- > Sociologie cinematică
- > Cărți mai ieftine pentru membrii ISA

NEWSLETTER

International
Sociological
Association

VOLUMUL 3 / NUMĂRUL 4 / AUGUST 2013
www.isa-sociology.org/global-dialogue/

GD

Pentru o nouă sociologie

Indignarea colectivă continuă să apară în întreaga lume – cu întârziere, începând din Parcul Gezi și Piața Taksim, până în orașele mari din Brazilia, iar acum, când scriu aceste rânduri, Egiptul a fost din nou reanimat de revolte populare de proporții fără precedent. Mulțimile din Piața Tahrir manifestă în grad ridicat refuzul (re)exproprierii politicii, deși cu rezultate incerte și tragice. Aceste proteste, din punct de vedere cultural interdependente, dar politic independente, care în ultima perioadă au izbucnit în întreaga lume, cer o nouă teorie a mișcărilor sociale, și mai departe, o nouă sociologie care țințește spre un nivel global.

Această nouă sociologie trebuie să aibă de-a face cu întrepătrunderea dintre politică și economie. Așadar, acest număr din Global Dialogue expune punctele slabe, din punct de vedere politic, ale celui de-al treilea val de marketizare al capitalismului, cunoscut în limbaj comun ca neoliberalism. Astfel, Mallika Shakya analizează geopolitica distribuției producției de îmbrăcăminte care a produs dezastrul din Bangladesh. În același timp, Bianca Freire-Medeiros descrie promovarea turismului în zonele sărace (favela tourism), prin care mai multe regimuri politice din Brazilia valorifică sărăcia. Jeff Sallaz analizează modul în care editorii realizează profituri colosale din subcontractări, bazându-se pe noi (sau bibliotecile noastre) pentru a recumpăra la prețuri crescute, aceleași produse pe care noi le producem! Mergând mai departe, într-o istorie personală, Rahman Embong ne spune cum sociologia a fost îndepărtată, în timp ce universitățile din Malaezia pun accentul pe acele discipline care vor genera profituri pe termen scurt, cu o relaxare pe termen lung din punct de vedere politic.

Unde putem, deci, găsi o asemenea sociologie nouă? Am urmărit apariția unei generații postcomuniste de sociologi critici, apărând în Europa de Est – Polonia, Ucraina, România și Germania de Est. În aceste pagini, trei sociologi tineri din Bulgaria pun sub semnul întrebării termenii dezbaterilor naționale. Martin Petrov descrie viața celor de jos și a celor din afară – rămășițe ale noilor, dar și vechilor regimuri deopotrivă, concurând pentru identitate proprie pe străzile din Sofia. Georgi Medarov urmărește modelele complexe ale politicii orientate spre trecut, urmărind pe foștii comuniști – oferindu-le astfel o existență fantomatică – dar cu motivul adițional al exonerării Bulgariei de trecutul său fascist. Mariya Ivancheva abordează într-o manieră critică propria sa adeziune la tranziția democratică, călătorind în îndepărtata Venezuela, pentru a explora dilemele unui altfel de socialism și de a vedea care sunt lecțiile și reflecțiile pe care pot fi aplicate Europei de Est. Toți cei trei încearcă să creeze o sociologie care interoghează trecutul pentru a găsi o cale de ieșire din prezent.

O sociologie nouă solicită noi metode de explorare a straturilor polifonice ale istoriei și ale societății. Nu este punct de plecare mai bun decât interviul lui Jordanna Matlon cu Joyce Sebag și Jean-Pierre Durand despre programul loc în sociologia cinematografică la Universitatea din Evry. În strânsă legătură cu proiectul lor cinematografic, înaintez o invitație deschisă pentru trimiterea de eseuri fotografice (o fotografie de mare rezoluție cu un text interpretativ de 300 de cuvinte) pentru publicarea în Global Dialogue.

Fernando Henrique Cardoso, de două ori Președinte al Braziliei (1995-2003), o dată Președinte al ISA (1982-86) și sociolog pionier, povestește despre avantajele și dezavantajele de a fi sociolog ca Președinte.

Chizuko Ueno, intelectuală publică japoneză, activistă și sociologă, meditează la drumul lung către feminism și evaluează câștigurile istorice din Japonia și sarcinile ulterioare.

Vladimir Yadov, pionier al sociologiei rusești din perioada sovietică, apărător al autonomiei sociologiei în era lui Putin, fost vicepreședinte al ISA și prea-iubit profesor, descrie provocările pe care le-a înfruntat.

> **Global Dialogue** se găsește tradusă în 15 limbi pe site-ul ISA

> Propunerile se vor trimite la adresa de e-mail burawoy@berkeley.edu

> Echipa editorială

Editor: Michael Burawoy.

Editori-șefi: Lola Busuttil, August Bagà.

Editori asociați:

Margaret Abraham, Tina Uys, Raquel Sosa,
Jennifer Platt, Robert Van Krieken.

Editori consultanți:

Izabela Barlinska, Louis Chauvel, Dilek Cindoğlu,
Tom Dwyer, Jan Fritz, Sari Hanafi, Jaime Jiménez,
Habibul Khondker, Simon Mapadimeng, Ishwar Modi,
Nikita Pokrovsky, Emma Porio, Yoshimichi Sato, Vineeta
Sinha, Benjamín Tejerina, Chin-Chun Yi,
Elena Zdravomyslova.

Editori regionali:

Lumea arabă:

Sari Hanafi, Mounir Saidani.

Brazilia:

Gustavo Taniguti, Juliana Tonche, Andreza Galli,
Renata Barreto Preturlan, Ângelo Martins Júnior, Lucas
Amaral, Celia Arribas.

Columbia:

María José Álvarez Rivadulla,
Sebastián Villamizar Santamaría,
Andrés Castro Araújo, Katherine Gaitán Santamaría.

India:

Ishwar Modi, Rajiv Gupta, Rashmi Jain, Uday Singh.

Iran:

Reyhaneh Javadi, Shahrad Shahvand,
Hamidreza Rafatnejad, Tara Asgari Laleh, Najmeh Taheri,
Saghar Bozorgi, Faezeh Khajezadeh.

Japonia:

Kazuhisa Nishihara, Mari Shiba, Kousuke Himeno, Tomo-
hiro Takami, Yutaka Iwadata, Kazuhiro Ikeda,
Yu Fukuda, Michiko Sambe, Takako Sato, Yuko Hotta,
Yusuke Kosaka, Yutaka Maeda, Shuhei Naka.

Polonia:

Mikołaj Mierzejewski, Karolina Mikołajewska,
Krzysztof Gubański, Adam Mueller, Patrycja Pendra-
kowska, Emilia Hudzińska, Julia Legat, Kamil Lipiński,
Natalia Jońca.

România:

Cosima Rughiniș, Ileana-Cinziana Surdu,
Monica Alexandru, Telegdy Balasz,
Marian Mihai Bogdan, Adriana Bondor, Ramona
Cantaragiu, Miriam Cihodariu, Alexandra Duțu, Cătălina
Gulie, Angelica Helena Marinescu, Monica Nădrag,
Lucian Rotariu, Cosima Rughiniș, Alina Stan, Mara Stan,
Elena Tudor, Cristian Constantin Vereș.

Rusia:

Elena Zdravomyslova, Eleonora Burtseva,
Anna Kadnikova, Elena Nikiforova, Julia Martinavichene,
Ekaterina Moskaleva, Asja Voronkova.

Taiwan:

Jing-Mao Ho.

Turcia:

Aytül Kasapoğlu, Nilay Çabuk Kaya, Günnur Ertong,
Yonca Odabaş, Zeynep Baykal, Gizem Güner.

Ucraina:

Svitlana Khutka, Olga Kuzovkina, Anastasia Denisenko,
Mariya Domashchenko, Iryna Klievtsova,
Lidia Kuzemska, Anastasiya Lipinska, Myroslava Roman-
chuk, Ksenia Shvets, Liudmyla Smoliar, Oryna Stetsenko,
Polina Stohnushko.

Consultanți media: Annie Lin, José Reguera.

Consultant editorial: Abigail Andrews.

> În acest număr

Editorial: Pentru o nouă sociologie 2

Președintele ca sociolog

Interviu cu Fernando Henrique Cardoso, Brazilia 4

Sociologia ca vocație – Despre cum am devenit o feministă în Japonia
de Chizuko Ueno, Japonia 7

Sociologia ca vocație – A fi sociolog, un destin pe viață
de Vladimir Yadov, Rusia 9

> CAPITALIZÂND SĂRĂCIA

Favela călătoare

de Bianca Freire-Medeiros, Brazilia 11

În spatele dezastrului veșmintelor în Bangladesh
de Mallika Shakya, India 14

Lucrarea ta tocmai a fost externalizată
de Jeffrey J. Sallaz, SUA 17

Cărți mai ieftine pentru membrii ISA
de Sujata Patel, India 20

> CENTRARE PE BULGARIA

Prinsă între două Socialisme

de Mariya Ivancheva, Ungaria 22

Povestiri incredibile de pe străzile Sofiei

de Martin Petrov, Bulgaria 24

Dezbaterea post-comunistă a Bulgariei referitoare la Holocaust
de Georgi Medarov, Bulgaria 26

> ȘTIINȚE SOCIALE ÎN MALAEZIA

Științele sociale în crearea Malaeziei

de Shamsul A.B., Malaezia 28

Viața și vremurile unui sociolog dedicat

Interviu cu Dato Rahman Embong, Malaezia 30

> SOCIOLOGIA ÎN DIRECT

Sociologia tunisiană după revoluție

de Mounir Saidani, Tunisia 34

Sociologie Cinematică

Interviu cu Joyce Sebag și Jean-Pierre Durand, Franța 36

> Președintele ca sociolog

Interviu cu Fernando Henrique Cardoso

MB: *Domnule Președinte Cardoso, în ce fel faptul că sunteți sociolog v-a influențat ca și președinte nu al unui stat mic, ci ca președinte al unei țări mari ca Brazilia?*

FHC: Aș spune că eu consider că ceea ce este important, atât în viața politică, cât și în mediul academic, este de a crede în ceva. Dacă nu aveți o viziune, dacă nu adoptați o poziție este imposibil să lăsați o amprentă asupra unei comunități sau asupra unei țări. Trebuie să aveți convingeri. Aceasta este, probabil, opusul a ceea ce a fost întotdeauna spus despre "politicieni." Desigur, l-am citit, ca și dumneavoastră, pe Weber. Și Weber a făcut distincția între etica convingerii și etica responsabilității. Dar niciodată nu le-a separat ca determinanți ai acțiunii politice. În schimb, el a luat ambele etici în considerare. El însuși a fost un deputat german, fiind și foarte naționalist. Prin urmare, a avut valori.

Atâta timp cât aveți convingeri, și cu condiția să fiți în stare să le exprimați la momentul potrivit -adică, atunci când timpul dumneavoastră în politică coincide cu sensibilitate oamenilor - puteți deveni un lider politic. Fără această capacitate este imposibil să reușiți. Puteți fi ales, dar fără convingeri, fără convingeri profunde nu puteți deveni un lider politic. Și în cazul meu aș dori să subliniez că ceea ce a influențat generația mea nu a fost pasiunea noastră pentru dezvoltarea economică, deși am avut asta. Democrația a fost devotamentul nostru principal.

După ce a ocupat funcția de Ministru de Finanțe, Fernando Henrique Cardoso a fost ales Președinte al Braziliei pentru două mandate, între 1995-2003. A fost, de asemenea, președinte al Asociației Internaționale de Sociologie (1982-1986) în epoca finală a dictaturii braziliene. Dumnealui era deja, încă de atunci, un sociolog de renume mondial, inovator în domeniul interacțiunii dintre dependență și dezvoltare în America Latină. Teza sa a fost un studiu clasic pe tema sclaviei în sudul Braziliei. Interviuul acesta se bazează pe remarcile făcute la sesiunea finală a ședințelor Asociației Sociologice Americane, în 2004, la un an după ce a finalizat mandatul de președinte.

Fernando Henrique Cardoso.

În momentul în care am devenit direct implicat în politică noi încă trăiam sub un regim autoritar. Am suferit zilnic din cauza lipsei de libertate. Puteai vedea persoane exilate, sau oameni în închisoare - persoane torturate: acesta a fost principalul stimulente pentru implicarea noastră. Acest lucru implica reafirmarea crezului nostru democratic, a convingerilor noastre democratice.

MB: *Democrația este un cuvânt vag și abuzat, care este semnificația ei pentru dumneavoastră?*

FHC: Aveți diferite tipuri de democrații, diferite variante ale aceiași valori, cu diferite configurații. În lumea de astăzi, democrația nu înseamnă doar a fi capabil să te asociezi cu un partid politic și parte în viața electorală. Trebuie să spun că nu am fost membru al unui partid în sensul propriu. Nu am fost niciodată un aparatcik. Îi urăsc. Odata, în prima mea campanie politică pentru Senat, am spus într-un discurs, într-o camera plină de membri ai partidului meu politic - care s-au opus armatei - că militanții sunt oameni plictisitori.

Nu cred că poți să analizezi politica doar în termeni de partide politice. Cred că în zilele noastre este important să avem capacitatea de a intra în contact cu sectoare ample ale societății, în general, și să exprimăm valorile în conformitate cu sentimentele difuze ale oamenilor.

Prin urmare, pentru a fi eficace ca “om politic” e nevoie de o anumită capacitate de a seduce, de a comunica, de a genera emoție. Într-o anumită măsură, trebuie să fi un actor. Într-un bun sens al cuvântului: nu pentru că joci un rol ca într-un teatru. Trebuie să aveți capacitatea de a comunica și de a simți emoție, și de a transmite emoție. Poate am devenit un lider politic pentru că îmi plac oamenii. Fiind președinte, am încercat să fiu în contact cu oamenii de rând. Președinții tind să se distanțeze față de oamenii simpli, în general. Dar președinții au ajutoare.

Avem oameni care au grijă de noi, chiar și atunci când suntem în piscină. Avem șoferi. Avem agenți de pază. Aceștia sunt oamenii din jurul unui președinte în viața de zi cu zi, nu doar politicieni și gulere albe. Am încercat să vorbesc cu ei și să le dau sentimentul că pot vorbi cu mine ca persoană. Nu ca președinte. Și am încercat să-i ascult cu privire la modul în care simțeau cu adevărat despre lucruri diferite. Cred că în zilele noastre ceea ce este important nu este să fi un actor, în sensul de interpret, dar să fi în măsură să influențezi problemele prin transmiterea de emoții, care arată că ești cu adevărat angajat în problemele pe care le expui. Acest lucru necesită, de asemenea, să nu îți pierzi firea umană.

MB: *Și sociologia vă ajută să vă păstrați firea umană?*

FHC: Sociologia mă ajută foarte mult. De foarte multe ori în Brazilia, oamenii care concurează împotriva mea - adversarii mei - obișnuiau să spună, “Ei bine, acesta este un om care nu a fost niciodată sărac în viața lui. El vorbește mai bine limba franceză decât limba portugheză.” Ei au spus lucruri de genul asta doar pentru a mă descalifica. Dar au ratat esențialul. Fiind profesor în țări străine, așa cum eu am fost, am învățat o lecție: a trebuit să vorbesc mai simplu și mai direct decât intelectualii de rând.

Îmi amintesc când fiind exilat din dictatura militară, am început să predau cursuri în Chile. Portugheza și spaniola sunt foarte apropiate, dar nu sunt aceeași limbă. Brazilienii înțeleg spaniola, dar nu și viceversa. Chilieni au protestat la fiecare cuvânt pe care am încercat să îl pronunț în portugheză. Așa că am fost obligat să evit cuvintele complexe, a trebuit să simplific.

De asemenea, ca sociolog, este important - și ești instruit - să fi în contact cu oamenii. Și atunci când opoziția a declarat că “O, acest om nu are capacitatea de a se raporta la săraci sau oamenii simpli,” am zambit pentru că mi-am început cariera ca sociolog trăind cu persoanele de culoare și ocupându-mă de relațiile rasiale. Așa că am vizitat o mulțime de mahalale și “favelas”, cartiere mărginașe, în partea de sud a Braziliei. Mai târziu, am realizat o cercetare implicând muncitorii. Apoi am trecut la studiul antreprenorilor. Dar mi-am început cariera în contact cu oamenii simpli. Deci, nu am avut dificultăți în relațiile cu oamenii.

Am urmat, de asemenea, cursuri de antropologie. Am studiat de fapt, cele trei discipline împreună: sociologie, economie și antropologie. Și știți cum sunt antropologii - soția mea a fost antropolog -, se uita la lucruri foarte specifice. Și le place să vorbească cu toată lumea, să ia notițe, reflectând asupra micilor schimbări în comportament. Este important pentru un politician să aibă capacitatea de a-i înțelege pe ceilalți și de a dialoga cu ei. Acest lucru îmbunătățește capacitatea de a-i influența pe alții, cu condiția să aveți capacitatea de a fi un actor, în sensul pe care l-am subliniat mai înainte: de a putea exprima sentimentele adevărate într-un mod direct și sensibil.

MB: *Dar poate fi privită sociologia ca un dezavantaj?*

FHC: Da, într-adevăr. Îmi amintesc că eram timid atunci când am început prima campanie politică pentru un loc în Senat. A demara o campanie politică în Brazilia înseamnă a atinge oamenii. Și ei te apuca înapoi cu o forță mare. La sfârșitul zilei sunteți într-adevăr foarte obosit, epuizat de atâta pasiune. O campanie politică - cel puțin în Brazilia - este un schimb fizic, implică oameni pentru oameni. Nu sunt doar vorbe. Trebuie să atingi. Trebuie să fi aproape de oameni. Acest lucru necesită o anumită pregătire. Așa că atunci când am început nu a fost ușor.

Dar, desigur discursul este importantă și nu este ușor pentru un academician să se adreseze mulțimii. Trebuie să simplificați și să fiți foarte pozitivi. Și să nu încercați să faceți declarații

mari, pentru că oamenilor pur și simplu nu le place asta. Nu este ușor pentru un academician să se adapteze la această situație. Îmi aduc aminte că la început am încercat să am un discurs diferit la fiecare întâlnire la care am vorbit. Și, nu uitați, într-o campanie politică, avem într-o zi, probabil, opt sau zece întâlniri. Îmi era rușine să repet aceleași idei. Așa că am încercat să-mi imaginez povești diferite pentru fiecare public. Acest lucru a fost un dezastru.

Deoarece nimeni nu înțelege ceea ce vrei să transmiți, va trebui să vă repetați iar și iar. Trebuie să simplificați și să repetați. Deci, în aceste condiții, nu este ușor să fii sociolog și politician. Dar atunci când trecem din această situație la TV, atunci avem un avantaj enorm. În prima mea campanie electorală pentru un loc în Senat pentru a reprezenta statul São Paulo - într-un moment când Brazilia era încă sub conducerea militară și noi eram în campanie împotriva puterii - m-am dus la un post de televiziune pentru a discuta cu adversarul meu. Am fost destul de calm pe tot parcursul dezbaterii. Asta a fost pentru că încercam să prezint o lecție, sau ceva similar.

Când m-am întors acasă prietenii mei erau în stare de disperare, acest lucru este imposibil, au spus ei, nu ai energie, nu transmiți sentimentele pe care un politician trebuie să le exprime. Impactul real asupra publicului a fost destul de opus acestei analize pesimiste. Deoarece televiziunea necesită mult mai mult un fel de dialog - o conversație mai intimă decât discursul public de la o reuniune - așa că avem acest avantaj suplimentar, fiind sociologi și profesori, ne-am însușit dialoguri directe cu elevii. Pentru noi nu este atât de dificil să profităm de televiziune în viața politică. Este suficient să fi un profesor bun, să îți exprimi ideile într-un mod simplu și convingător.

MB: Ca și președinte, în ce mod vă ocupați de partidele politice?

FHC: În cazul Braziliei, așa cum am spus mai înainte, ceea ce este cu adevărat important este capacitatea liderilor de a prezenta o viziune națiunii - nu partidelor. Liderul trebuie să convingă majoritatea populației, chiar și cu prețul de a depăși partidele politice.

Partidele, de foarte multe ori, sunt mai susceptibile de a bloca decât promova schimbarea. Ele nu sunt pregătite pentru a face față inovațiilor. Deci, va trebui să ocolim structura partidului. În același timp, trebuie să realizăm că în cele din urmă depindem de structura politică pentru a reuși. Acest lucru înseamnă că nu se poate merge împotriva ei. Dacă intrați în conflict direct cu sistemul politic riscați să ajungeți precum un fel de dictator și să fiți pus sub acuzare.

Puteți manipula masele și le puteți mobiliza împotriva Parlamentului. Folosind televiziunea, acest lucru nu este prea dificil. Dar această cale duce spre dictatură. Trebuie să aveți o fermă convingere democratică și să nu întoarceți masele împotriva Parlamentului, deoarece Parlamentul poate fi un obstacol în calea schimbărilor pe care încercați să le implementați. Trebuie să fiți pregătiți pentru negocieri permanente cu Parlamentul. Aici, din nou, fiind instruit ca sociolog aveți unele avantaje, pentru că ați înțeles care sunt interesele reale în cauză - nu doar uitându-vă la diferite partide, dar uitându-vă la diferite grupuri și cercuri sau chiar persoane din fiecare partid. Și, pe deasupra, mai important este să păstrezi ca centrul interesului public.

MB: Ați avut partea dumneavoastră de crize naționale. Ce aveți de spus despre modul în care răspundeți la crize?

FHC: Trebuie să vă păstrați mereu calmul în vremuri de criză - de exemplu, în momentele de speculații sălbatice în sistemul financiar internațional - și să stabiliți cursul, altfel totul se poate prăbuși, lucru care poate duce atât la scufundarea voastră cât și a guvernului vostru. Având capacitatea analitică de a înțelege imaginea de ansamblu, în vremuri de criză vă ajută să vă păstrați calmul. Trebuie să fiți în măsură să acționați la diferite nivele, aproape de oameni, în anumite circumstanțe și cu capacitatea de a fi distant, astfel încât să nu clătinați barca, ci mai degrabă să oferiți o foaie de parcurs și să o direcționați spre locul unde doriți să mergeți.

În aceste momente, datoria șefului statului este de a proteja interesele pe termen lung ale națiunii fără de care acesta riscă prăbușirea. Și când se întâmplă acest lucru refacerea întregului sistem are nevoie de o mulțime de timp și înseamnă întotdeauna faptul că oamenii vor sfârși prin a plăti un cost social foarte mare. De aceea, este atât de important să avem capacitatea de a naviga când vânturile sunt favorabile, să profităm de ocazie și să mergem înainte. Acest lucru vă va face, de asemenea, mai puternic în relație cu momentele rele atunci când cel mai important este să prevenim dezintegrarea întregului sistem.

Dar în ce măsură este acesta legat de formarea sociologică? Într-o măsură mare, după părerea mea. Desigur, există și alte caracteristici legate de biografii personale, precum și a altor tipuri de capacități. Dar de fapt așa spune că formarea noastră ca sociologi ne oferă un orizont mai larg, ne dă capacitatea de a înțelege interacțiunea dintre diferitele grupuri și, de asemenea, ne dă un sentiment de relativism, conștientizarea faptului că nu există un adevăr superior sau un mod unic de a face lucrurile.

MB: Aveți vreun gând sociologic final cu privire la procesul politic?

FHC: În opinia mea, procesul politic în democrația contemporană necesită un proces permanent de deliberare. Revenind la ideea lui Rousseau a unei voințe colective, așa spune că astăzi voința generală este redefinită în fiecare zi de toată lumea din societate. Noi trebuie să deschidem un spațiu pentru ca acest lucru să se întâmple, astfel încât tot mai mulți oameni se pot angaja în procesul de deliberare. Oamenii nu mai acceptă reprezentare doar în termeni de vot. Legitimitatea în ziua de azi nu este numai legată de vot, este nevoie de o reafirmare permanentă a valorilor și cauzei care vă interesează, pentru care luptați.

Am primit cu mai multe ocazii milioane de voturi. Am fost ales de două ori pentru președinție cu sprijinul a mai mult de 50% din electorat. Dar acest mandat extraordinar nu este de ajuns. Aveți nevoie să restabiliți, să vă reafirmați legitimitatea în fiecare zi. Este aproape ca și cum în fiecare zi începeți de la zero. Cei care cred că au câștigat încrederea oamenilor o dată pentru totdeauna se înșală. Trebuie să o păstrați și să reînnoiți această încredere continuu prin reafirmarea valorilor care vă ghidează acțiunea.

Așa că vă voi da un ultim și singura sfat: nu intrați în politica - este foarte dificilă! ■

> Sociologia ca vocație

Despre cum am devenit o feministă în Japonia

de Chizuko Ueno, Universitatea din Tokyo, Japonia

Chizuko Ueno.

Chizuko Ueno, o socioloagă renumită din Japonia, critică feministă și intelectuală cunoscută, este o deschizătoare de drumuri în studiile feministe și autoarea a numeroase cărți, printre care *Patriarchy and Capitalism* (1990), *The Rise and Fall of the Japanese Modern Family* (1994, tradusă în engleză în 2004), *Nationalism and Gender* (1989, tradusă în engleză în 2009), *The Erotic Apparatus* (1989), *The Politics of Difference* (2002), *A Thought for Survival* (2009), *Misogyny in Japan* (2010), *Sociology of Care* (2011). Cu mult timp în urmă s-a dedicat susținerii mișcării feministe și este Președinta unei importante organizații nonguvernamentale, Women's Action Network (<http://wan.or.jp/>). Pagina ei numită "Forty Years of Japanese Feminism" poate fi consultată la <http://worldwide-wan.blogspot.jp/> unde autoarea pune în balanță pierderile și realizările femeilor japoneze în ultimii 40 de ani.

Sociolog este un termen potrivit pentru auto-identificare. În numele sociologiei pot să mă raportează la oricare dintre activitățile mele zilnice ca fiind un subiect de cercetare, de la citirea unor benzi desenate până la discuțiile pasagerilor din autobuz. Ca sociolog am dobândit un scepticism profund față de societatea în care trăiesc. Nu sunt sigură dacă dispoziția mea sceptică mă formează ca sociolog sau, de fapt, pregătirea mea de sociolog m-a făcut să fiu sceptică. Știu bine însă că habitusul sociologic ne îndeamnă să căutăm ceea ce este greșit, nebumesc, prostesc, ciudat, absurd. Ca urmare, oamenii cred la rândul lor că sociologii sunt nebuni, lipsiți de inteligență, ciudați. Acest obicei m-a pregătit pentru studiile de gen întrucât dintr-o perspectivă a diferențelor de gen lumea este plină de nebunie, prostie, bizarerii și absurdități. Când eram tânără obișnuiam să spun: „Ceea ce este anormal astăzi, mâine va

>>

deveni normal”. În multe privințe, predicția mea s-a dovedit a fi adevărată, cel puțin în chestiunile privind problematica genului.

În urmă cu aproximativ 40 de ani, în anii studenției mele din perioada 1970, comunitatea academică era încă o lume a bărbaților în care prezența femeilor rămânea neobișnuită. Deși bărbații și femeile aveau deopotrivă la mișcările studențești, acestea s-au dovedit a fi o mare dezamagire pentru femei. Activismul studenților era un joc al baieților în care fetele nu-și aveau locul. Camarazii bărbați aflați în prima linie erau la fel de sexiști precum conservatorii.

Odată cu decăderea mișcărilor studențești, am continuat cu studii postuniversitare în sociologie, însă doar pentru a întârzia momentul intrării în lumea reală, fără a avea aspirații academice. Astfel, am avut acces la studii feministe recent preluate din SUA. A fost o experiență revelatoare în urma căreia am înțeles că eram la rândul meu cu totul îndreptățită să studiez. Mă tulburau întrebări privind identitatea mea, în centrul acestora aflându-se faptul de a fi femeie. Am fost norocoasă că nu eram singura cu acest mod de gândire.

Sunt mândră de faptul că am contribuit la apariția studiilor de gen în Japonia, mai ales ca nu au existat înaintea noastră. Experții în studii de gen din generația mea s-au dezvoltat prin propriile eforturi. Am format un grup de studiu, am învățat una de la cealaltă, am publicat articole și am încercat să ne facem auzite de cititorii noștri. Ca tânăr sociolog, plictisită de modul în care se făcea sociologie la acea vreme, am adoptat pentru propria cercetare subiectul sexualității din perspectiva genului, fiind profund marcată de acest aspect și reușind cu greu să-mi reprim sentimentele de furie atunci când scriam.

Studiile feministe în Japonia s-au născut și au crescut în afara mediului academic. La început nu ne așteptam să obținem posturi în învățământ, fonduri de cercetare, abonamente la revistele academice de specialitate astfel încât să putem construi de la zero în domeniul nostru de cercetare. Studiile de gen nu erau recunoscute ca o disciplină academică reprezentativă. Dar în 10 ani, adică în anii 1980, câteva reviste academice au început să citeze articolele noastre. În douăzeci de ani, în anii

90, mi s-a oferit o poziție de profesor în domeniul studiului de gen și generații la Universitatea din Tokio, renumită pentru deținerea celei mai prestigioase poziții dintre universitățile din Japonia. Aici, studenții de la cursul meu au ales de bunăvoie subiecte de cercetare precum reprezentarea femeilor în reviste cu benzi desenate destinate fetelor, comunitățile de homosexuali și lesbiene, structura discursivă a site-urilor pentru mame singure sau istoria masturbării. Pe baza acestor subiecte, ei se

simt încurajați să-și scrie lucrarea de licență, master și chiar doctoratul, în ciuda faptului că nu vor avea garanția unei cariere academice.

Sociologia m-a ajutat să dezvolt studiile feministe. Preluând un termen din scrierile postcoloniale ale lui Gayatri Spivak, a fost „o luptă folosind armele din arsenalul propriului dușman”. Ca autoare a cărții *Patriarchy and Capitalism* (1990), am reușit să-mi conving cititorii bărbați că nu era totul în ordine în modul în care se raportau la femei. Unul dintre cititorii mei mi-a spus: „După ce v-am citit cartea am înțeles în sfârșit de ce soția mea era nemulțumită.” De fapt, el ar fi trebuit să încerce mai întâi să asculte ceea ce avea de spus soția. Dar, pentru a-i ajuta să înțeleagă care sunt problemele lor, nu am avut alta variantă decât să folosim limbajul dominant. Este, de fapt, o situație foarte asemănătoare cu perioada postcolonială în care suntem nevoiți să folosim limba engleză pentru a supraviețui în comunitatea academică, în care globalizarea impune anglofonia ca necesitate. În consecință, am devenit bilingvă, vorbesc engleza și japoneza, limbajul bărbaților și limbajul femeilor, vorbirea academică și pe cea de zi cu zi, exprimarea standard și pe cea locală și așa mai departe. Sociologul trebuie să fie la mijloc, nici aici, nici acolo, astfel că teoria lui Karl Mannheim privind omul (femeia) marginal (ă) este încă valabilă.

Studiile feministe au fost echivalentul real al activismului feminist în lumea academică. Curând după formalizarea studiilor feministe a apărut o întrebare. Reușisem să facem asta, însă cu ce rezultate? Să fi schimbat apariția studiilor feministe ceva în vechile discipline rezervate bărbaților? Sau poate, odată cu instituționalizarea lor, studiile feministe s-au modificat pentru a semăna cu celelalte discipline? Întrebarea se pune la fel în legătură cu participarea femeilor la serviciul militar. Sunt femeile cele care schimbă ceva în serviciul militar sau, de fapt, înrolarea femeilor le schimba pe acestea după modelul militar? Care dintre acestea două se impune? Cu regret, trebuie să spun că lucrurile se întâmplă conform ultimului model, adică instituția reușește să anuleze mișcările disidente.

Încă ducem o luptă împotriva unor principii academice de bază precum obiectivitatea, neutralitatea, însușirea de a fi verificabil și falsificabil. Dar cum am putea găsi un subiect de cercetare potrivit dacă nu facem niciun fel de judecăți de valoare? Dacă nu ne asumăm valori, cum putem pretinde ca un anumit lucru este greșit? Dacă nu avem speranța unei societăți viitoare mai bune, cum am putea să continuăm acest demers de cercetare dificil urmat de beneficii atât de modeste?

Ajungând la vârsta retragerii din activitate ca profesor emerit, pot spune doar că mă bucur să fiu sociolog întrucât sociologia a devenit o parte din mine. ■

> SOCIOLOGIA CA VOCAȚIE

A fi sociolog - un destin pe viață

de Vladimir Yadov, Institutul de Sociologie, Academia Rusă de Științe, fost vicepreședinte al AIS (Asociația Internațională de Sociologie) 1990-1994

Vladimir Yadov.

Vladimir Yadov a fost un pionier al sociologiei în Uniunea Sovietică, o țară în care acest domeniu a beneficiat de o existență precară ca știință „burgheză”. În anii '60, Yadov a înființat primul laborator de sociologie în cadrul Universității din Leningrad, iar apoi a publicat lucrarea „Omul și Lucrarea Sa” precum și primul manual metodologic despre noua profesie. A creat teoria socio-psihologică a autoreglării comportamentului social și a fost numit la conducerea Asociației Europene de Psihologie Socială Experimentală. În Rusia post-sovietică Yadov a fost numit directorul Institutului de Sociologie din cadrul Academiei Ruse de Științe și a conturat o abordare multi-pragmatică asupra sociologiei. Mult timp a fost ambasadorul sociologiei ruse peste hotare iar între anii 1990 și 1994 a fost vicepreședinte al Asociației Internaționale de Sociologie. Este liderul sociologilor ruși de orientare liberal-democratică, ce se opun ascensiunii conservatorismului. Este îndrăgit de toți studenții pe care i-a îndrumat încă de la începuturile sociologiei sovietice și până în prezent.

Am devenit sociolog la începutul anilor '60, iar astăzi, când a venit timpul să recapitulez rezultatele călătoriei mele prin viață, mă simt norocos de felul cum au decurs lucrurile. Mult timp, presa oficială din Uniunea Sovietică a numit sociologia „o pseudo-știință burgheză”. Totuși, după dizolvarea regimului lui Stalin, la sfârșitul anilor '50, am avut o perioadă de liberalism reținut. Eu și colegii mei am reușit să înființăm un laborator sociologic la Universitatea din Leningrad și, în același timp, o divizie de sociologie – Secția pentru Studiul Noilor Forme de Muncă și Agrement – în cadrul Institutului de Filozofie al Academiei de Științe a URSS. Într-un fel, a fost începutul unei mișcări sociologice. Și cu toate acestea, pionierii din domeniul sociologiei aveau parcursuri educaționale diferite

și au fost nevoiți să deprindă o nouă profesie din afară, sau, cu alte cuvinte, ca și cum ar fi fost studenți la distanță, din manuale (în principal în limba engleză), care erau dificil de obținut și, prin urmare, distribuite clandestin – copii la îndigo, cu traducerea bătută la mașină pe hârtie de țigări.

Comunicarea cu sociologii din Polonia, unde profesia sociologică era definitiv introdusă ca disciplină academică, în ciuda Cortinei de Fier, era vitală. Proiectele comune de cercetare se desfășurau în cadrul mai amplu al colaborării între țările Europei de Est. Am fost norocos să am o comunicare apropiată cu Jan Szczepański, în timp ce Zygmunt Bauman îmi transmitea teoria iar Stefan Nowak își petrecea nenumărate ore explicându-mi toate nuanțele cercetării de teren. În prezent, în calitate de decan al Departamentului de Sociologie al Universității Umanitare din cadrul Academiei Ruse de Științe, am o colaborare apropiată cu Departamentul de Sociologie din cadrul Universității din Varșovia, unde Krzysztof Kosela continuă tradiția mentorului său, Stefan Nowak. Obiceiul cooperării profesionale al generațiilor mai bătrâne este transmis generațiilor tinere.

În anul 1958, autoritățile sovietice ne-au dat voie să înființăm Asociația Sociologică Sovietică, dar sub strict control ideologic. Regulamentul Asociației stipula că materialismul istoric se află la baza sociologiei marxiste. Decretul guvernamental de constituire a Asociației cerea membrilor să promoveze virtuțile sociologiei marxiste la conferințele internaționale. Într-un fel sau altul, participarea tinerilor sociologi la congresele Asociației Sociologice Internaționale prilejuia noi contacte profesionale și astfel se stabileau relații de prietenie între sociologii sovietici și colegi din alte țări

În prezent, sociologia este o disciplină universitară obișnuită în Rusia. Cu toate acestea, (din păcate) sociologii nu au sentimentul solidarității profesionale. Comunitatea sociologică este divizată în mai multe asociații independente. Piotr Sztompka este de părere că una dintre manifestările „traumei culturale” post-sovietice este polarizarea în evaluarea sociologiei sovietice și post-sovietice. Polemica stârnită de publicarea articolului lui Viktor Vakhshayn este cea mai bună ilustrare a acestui punct de vedere.¹

Maladiile societății – corupția, conflictele etnice, și altele – sunt principalele domenii de cercetare în prezent. Totuși, nivelul metodologic rămâne din păcate sub nivelul meticulozității sociologilor din era sovietică, chiar și în cadrul proiectelor academice de cercetare. Unul dintre motive este numărul mare de absolvenți talentați care nu vor să accepte slujbe academice prost plătite. În ochii publicului, profesia de sociolog este asociată cu operatorul de sondaje de opinie, iar oamenii pun sociologii și jurnaliștii în aceeași categorie, care include și câțiva exponenți iresponsabili, capabili să „modeleze” datele pentru a se potrivi pe o situație sau să formuleze întrebări cu răspunsuri predeterminate.

În orice mediu, un sociolog trebuie să aibă responsabilitate civică în egală măsură cu experiența și cunoștințele profesionale. Pe măsură ce comunic cu studenții mei, rămân optimist. Deși puțini dintre ei aleg această profesie pentru a aduce un serviciu societății, mă aștept ca în viitorul apropiat o nouă generație să intre pe scena istoriei și să dea sociologiei o formă profesională demnă de breasla noastră. ■

¹ V. Vakhshayn, “[On the Lamentable State of Post-Soviet Sociology](#).” (Global Dialogue 2.3); Zh. Toschenko and N. Romanovsky, “[On the Real State of Sociology in Russia: Opposing Vakhshayn's Polemics](#)” (Global Dialogue 2.5); V. Vakhshayn, “[We have it all. But do we have anything?](#)” (Global Express 8.20.2012).

> Favela călătoare

de Bianca Freire-Medeiros, Fundația Getulio Vargas Foundation din Rio de Janeiro, Brazilia

Santa Marta concepută de artiștii J. Koolhaas și D. Urhahn. Design-ul refăcut al favelei, efectuat de locuitorii săi, reprezintă un exemplu impresionant al intervenției estetice ghidând "privirile turiștilor" din Santa Marta.

Foto de Bianca Freire-Medeiros.

Circuite turistice ale favelor în Rio de Janeiro, ale orașului în Cape Town și Soweto, ale mahalalelor în Mumbai, Jakarta, Cairo, Nairobi. De la începutul anilor 1990 – în contextul unei integrări economice accelerate, a unor regimuri neoliberale de guvernare urbană și a unor culturi media globalizate – teritoriile localizate în megaorașele din Sudul global sunt transformate în comodități turistice cu

o valoare monetară stabilită de promotori și consumatori.

Douăzeci la sută din populația din Rio de Janeiro este reprezentată de locuitorii ai favelor: aproape 1,3 milioane de oameni locuiesc în cele în jur de o mie de comunități cu diferite nivele de urbanizare și de calitate a vieții. În imaginația internațională, laolaltă cu carnavalul, fotbalul și femeile atrăgătoare, favelele au devenit

>>

*În Santa Marta aparatele foto ale turiștilor internaționali îl întâlnesc pe Regele Muzicii Pop pictat de artistul brazilian cunoscut la nivel mondial, Romero Britto.
Foto de Bianca Freire-Medeiros.*

parte din imaginea stereotipă a Braziliei. În imaginația brazilienilor, așa cum demonstrează o bibliografie impresionantă, favelele au fost transformate într-o realitate materială și discursivă centrală pe baza căreia probleme majore - inegalitate, violență, cetățenie - sunt proiectate, dezbătute și rezolvate de diferiți actori sociali. În cadrul acestui proces emerge „favela călătoare”: un spațiu al imaginației și o entitate mobilă. Comoditate globală și marcă, aceasta este folosită în campanii publicitare pentru cele mai diverse game de produse, de la mașinile Citroën și Nissan până la mobila Ikea, în creșterea atractivității restaurantelor, magazinelor sau cluburilor din întreaga lume. Ca destinație turistică, pe de o parte, face parte din narațiunile și practicile globale ce desemnifică sărăcia ca un obiect de consum; pe cealaltă parte, face parte din expansiunea circuitelor turistice ale realității care promit contactul direct și prote-

jat, sub supravegherea atentă a personalului profesionist, cu teritoriile marginale, idealizate ca perfect opuse locurilor de unde provin. La început, autoritățile braziliene au ignorat - și au criticat deschis de multe ori - existența acestor fluxuri de turiști în zone pe care au încercat întotdeauna să le ascundă. Între timp, elitele braziliene au susținut faptul că turismul în favele este o activitate josnică care denigrează imaginea națională și capturează persoanele sărace într-o format de expunere semănător cu cel de la grădina zoologică. Acum, totuși, diferiți actori sociali și instituții reinventează favela călătoare urmând principiile marketingului orașelor și ale antreprenoriatului urban în anticiparea Cupei mondiale FIFA (2014) și a Jocurilor Olimpice (2016). Două evenimente iconice, la cinsprezece ani distanță, ne ajută să înțelegem această schimbare majoră și modul în care este consolidată astăzi.

> Ianuarie 1996

Michael Jackson călătorește în Brazilia pentru a filma videoclipul *They Don't Care About Us*, regizat de Spike Lee. Favela Santa Marta, din zona affluentă de sud a orașului Rio de Janeiro este una dintre locațiile alese pentru videoclipul în care se dorește prezentarea indiferenței autorităților și a elitelor față de populația săracă din mediul urban.

În timp ce populația din Santa Marta a celebrat evenimentul în mare parte, autoritățile guvernamentale au reacționat cu idingnare. Guvernatorul Statului Rio de Janeiro de la acea vreme, Marcello Alencar, l-a provocat pe Jackson să-și demonstreze intențiile bune prin ajutorarea favelei din punct de vedere financiar. Fostul superstar al fotbalului și apoi Ministru al Sportului, Pelé susținea că acest videoclip va ruina șansele Braziliei de a găzdui Jocurile Olimpice din 2004.

Temperatura politică a crescut atunci când ziarele din Rio de Janeiro au scris că prețul locațiilor și angajarea a 50 de localnici pentru a oferi protecție în timpul filmărilor a fost negociată între Spike Lee și Marcinho VP, regele drogurilor din Santa Marta. Procurorul a cerut ca filmul să nu fie difuzat argumentând că va aduce daune serioase industriei turismului. Lee a numit Brazilia drept „republică bananieră”, înrăutățind sentimentul de jignire resimțit de autoritățile publice.

> August 2010

Favela Santa Marta îl primește pe președintele de atunci Lula, guverna-

torul statului Rio de Janeiro, Sérgio Cabral și primarul orașului Rio de Janeiro, Eduardo Paes cu ocazia lansării spectaculoase a programului Rio Top Tour. Cu susținerea Ministerului Turismului din Brazilia, Rio Top Tour este una dintre activitățile incluse sub umbrela Unităților Polițienești de Pacificare (UPP – conform acronimului în portugheză)¹.

Președintele Lula a prezentat programul Rio Top Tour drept o metodă de a profita de potențialul turistic al favelelor pacificate prin includerea locuitorilor acestora. Mai mult, aceștia ar avea susținere de la guvern pentru a-și realiza potențialul turistic. Ironic, evenimentul a avut loc în locația unde Michael Jackson își filmase videoclipul și unde există o statuie a Regelui Pop care, alături de coșmeliile și priveliștea frumoasă a oceanului, a devenit o importantă atracție turistică în Santa Marta.

> Mai 2013

În timp ce scriu acest text, are loc un proces de calificare de piață a favelelor turistice nu doar în Santa Marta, dar și în alte favele „pacificate”. Acest proces este susținut de stat și de societatea civilă, incluzând lideri din favelele respective. Formele guvernamentale, în termeni foucauldieni, operează nu prin coerciție externă, ci mai exact prin atribuirea de libertate și autonomie rezidenților favelelor care sunt văzuți acum drept potențiali antreprenori turistici.

Parafrazându-l pe Boltanski, valoare unei favele ca atracție turistică este măsurată acum prin eficiența serviciilor pe care aceaste le poate oferi turiștilor, prin comportamentul rezidenților ca gazde și prin capacitatea de a livra ceea ce se așteaptă de la o favela generică,

i.e. sărăcie, un anumit nivel de dezorganizare, violență controlată și bucurie. Urmărind această logică, turiștii sunt și ei evaluați în termen de valoare de piață: sunt văzuți drept cumpărători care, prin prezența și cumpărăturile lor – bilete, suveniruri, băuturi și mâncare etc. – contribuie la dezvoltarea socială și economică a favelei.

Este important să înțelegem că ceea ce vedem nu este o retragere a acțiunii guvernamentale. Pe când favela călătoare este vizitată și vizitează diferite părți ale lumii cu consimțământul guvernului, patternurile de mobilitate în interiorul teritoriilor favelelor pacificate și ne-pacificate sunt strict controlate și inhibitate de aparatul legal sau ilegal al puterii. Ceea ce vedem, în consecință, este o reformulare a strategiilor, tacticilor și procedurilor de regularizare a teritoriilor care sunt din ce în ce mai acaparate de piață. ■

¹ Ca și în Aprilie 2013, 32 de favele au fost pacificate în Rio de Janeiro urmărind în mare aceeași strategie: guvernul anunță public ocuparea înainte ca BOPE (Unitatea Forțelor Speciale) să intre într-o anumită favelă, dându-le criminalilor destul timp pentru a fugi și a evita astfel confruntări violente între aceștia și poliție.

> În spatele dezastrelor veșmintelor din Bangladesh

de Mallika Shakya, Universitatea din Asia de Sud, Delhi, India

*Două victime în mijlocul molozului unei fabrici de
veșminte care s-a prăbușit în Savar, lângă Dhaka,
Bangladesh. Foto de Taslima Akhter.*

Prăbușirea clădirii unei fabrici din Savar, Bangladesh, în aprilie 2013 a ucis mai mult de 1.100 de lucrători în industria textilelor. În ciuda reacției publice negative, puține s-au spus până acum despre sistemul de exploatare care a permis un dezastru la o asemenea scală.

Cei care sunt familiari cu turbulența istorie a industriei textilelor știu că aceasta a fost predispusă accidentelor, dezastrul din Bangladesh putându-se întâmpla oriunde în Asia sau Africa. Chiar și așa, muncitorii și sindicatele lor au reacționat lent în urma prăbușirii clădirii Rana Plaza din Bangladesh. În schimb, cea mai puternică reacție a venit din partea angrosiștilor și a consumatorilor din Europa și America, care au interpretat într-un mod propriu dezastrul.

> Raportarea „orientalistă”

„O altă tragedie care ar fi putut fi prevenită în Bangladesh”, raporta New York Times, o declarație împărtășită de BBC, Globe and Mail, Reuters și alții care au refuzat să vadă această criză ca orice altceva decât o întâmplare nefericită a lumii a treia, care are de a face cu oameni de afaceri lacomi, politicieni corupți, incompetență birocratică și cu numărul mare de săraci fără alte opțiuni decât să își pună viața în pericol. Perspectiva orientalistă a fost, de asemenea, raționalistă, ea fiind cea care a convins cumpărătorii burghezi că o soluție ar fi arestarea proprietarilor de fabrici sau amendarea cumpărătorilor lor multinaționali.

Mass media a dat iniția vina pe Rohel Saha, proprietarul nefericitei clădiri, care ar fi afirmat că această clădire nu prezintă un pericol pentru cei care intră și lucrează. Patru zile mai târziu, după ce numărul morților a ajuns la 400, un mic grup de cumpărători a fost pus să plătească compensații moderate pentru victime. O săptămână mai târziu după ce au fost confirmați 700 de morți, Uniunea Europeană a amenințat că va revoca eligibilitatea Bangladeshului pentru scutirile de taxe vamale pentru exportul de textile în piețele din Uni-

nea Europeană. O lună mai târziu, după ce numărul morților a ajuns la 1.100, guvernul din Bangladesh a modificat legislația națională a muncii în industria textilă pentru a permite crearea sindicatelor. Curând după aceea, Organizația Națiunilor Unite a contestat legitimitatea indicatorilor Doing Business ai Băncii Mondiale, care a susținut anterior flexibilitatea forței de muncă ca o condiție prealabilă pentru competitivitatea industrială.

Organizarea muncii se află în centrul dezastrului cu îmbrăcăminte. Majoritatea lucrătorilor din Rana Plaza au murit pentru că au fost forțați să-și continue activitatea chiar și după ce pereții clădirii s-au crăpat și toate celelalte afaceri au fost evacuate. Lucrătorii din industria textilă nu au avut nici sindicate care să se împotrivescă dorințelor proprietarului fabricii. Faptul că o industrie care are 3,5 milioane de angajați într-o națiune modernă, democratică, a rămas neorganizată blamează nu numai capitaliștii globali și locali care controlează această industrie cât și la practicanții dezvoltării care o controlează. Organizațiile internaționale de ajutorare au avut o prezență hegemonică în industrializarea lumii a treia și au fost complici în a face lucrătorii invizibili, așa cum s-a putut vedea în proiecte cum ar fi indicatorii de afaceri ai Băncii Mondiale, și ai regimului de coduri de conduită ILO, ambele predicând că ar fi mai bine dacă productivitatea și sănătatea în muncă ar rămâne în mâinile capitaliștilor și ale inspectorilor de muncă. Datorită hegemoniei acestei doctrine, sindicatele din industria textilă au fost acaparate nu numai în Bangladesh, ci și în alte părți din Asia și Africa. Motivul pentru depolitizarea muncii vine din înțelegerea reduționistă a industrializării doar ca funcție a cererii și a ofertei din piață și separarea sa de economia politică complexă care stabilește nivelul pentru antreprenoriatul uman.

> Acordul Multifibre (AMF)

Este greșit să credem că „piața” este singura responsabilă pentru fiara textilă care își extinde acum ghearele

După Acordul Multifibre modelele au fost reorganizate sub o competiție intensă cu cele mai multe modele dificile ale producției de veșminte.

sale în colțurile îndepărtate ale pământului. Este adevărat că natura muncii intense a acestei industrii a atras adesea lucrători imigranți, care mai târziu a dat naștere etajelor mobile ale magazinelor. Magazinele de dulciuri americane din secolul al XIX lea au fost puternic ocupate de lucrătorii evrei din Europa de Est, în timp ce la jumătatea secolului al XX lea s-a văzut cum o mare parte din forța de muncă textilă a migrat spre Asia de Est. Dar ultimul episod al dispersiei industriei globale de textile a avut de a face cu aparatul complex pus în aplicare de guvernul SUA, prin ingineria modului în care textilele sunt comercializate la nivel global astăzi.

Acordul Multifibre(AMF) din 1974 dicta în detaliu- item cu item și design cu design- cât de multe piese de îmbrăcăminte puea exporta în Statele Unite o țară din lumea a treia. Fiecare piesă de îmbrăcăminte exportată de oriunde din lume între 1974 și 2004, a trebuit să câștige o „viză” individuală înainte de a intra pe teritoriul american. Având în vedere interesul strategic al Americii care era în joc, potențialele țări rivale cum ar fi China, au primit cotații scăzute, în timp ce țările mici cum ar fi Bangladesh și Lesoto au

primit cotații ridicate. Nu ar trebui să fie o surpriză, că industria textilă din Bangladesh, practic inexistentă până în anii 1970, a explodat exponențial până la 3.5 milioane de angajați, în doar câteva decade.

AMF a fost inițial conceput ca o unealtă temporară, dar a primit patru extinderi – în 1977, 1981, 1986, și 1994 - care au adâncit fortificarea ei și au crescut speranțele pentru permanențizarea ei. Oricum, odată cu înființarea Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) în 1995 s-a decis că AMF va fi eventual desființată în decembrie 2004. Sfarsitul AMF a transformat fundamental industria globală de textile - în timp ce țări cum ar fi Nepal și Indonezia și-au văzut industriile în colaps, China și Bangladesh au devenit câștigătoarele competiției de după AMF. Aceasta a suportat o dezvoltare neoliberală care a promovat salariile foarte mici, condiții de muncă neprotejate, insistând că siguranța muncii reglementată de cumpărător este una dintre relele necesare pentru competitivitatea industriei.

Viitorul scurt al AMF, împreună cu predicarea neoliberală de “rău necesar”, explică de ce cele mai multe clădiri de fabrici din Bangladesh au fost constru-

ite la întâmplare, fără a dobândi avizul necesar de la agențiile de stat. Primarul care a emis autorizații de construcție pentru complexul Rana și alte sute, a făcut acest lucru, deoarece agenția de siguranță a clădirilor Dhaka, organul de stat autorizat pentru a îndeplini această sarcină, pur și simplu nu a putut ține pasul cu creșterea explozivă a industriei confecțiilor Bangladesh la acea perioadă. În aceste condiții, pentru a face un singur producător și câțiva dintre cumpărătorii lui selecți vinovați de acest accident devastator de o amploare fără precedent, dar și de a lăsa marile puteri să scape cu basmaua curată, este ca și cum ai lovi un rasist în timp ce închizi ochii la regimul de apartheid. Criza care a generat revolte fără precedent, conducând la eroziunea armoniei sociale și politice din Bangladesh este în aceeași măsură din vina eșecului aparatului de comerț global și a apatiei instituțiilor de dezvoltare cu cea a complexului Rana și Joe Fresh. ■

> Lucrarea ta tocmai a fost externalizată

de Jeffrey J. Sallaz, Universitatea din Arizona, SUA

| Astfel arată munca externalizată în Filipine.

Conform majorității oamenilor de știință, mult timp am avut doar o concepție vagă despre ceea ce se întâmplă cu lucrările mele după ce au fost acceptate pentru publicare într-o revistă de sociologie. Dacă aș fi încercat să-mi imaginez, aș fi presupus că

editorul revistei îi încredințează lucrarea unui copy editor cu experiență aflat în biroul de alături. Timp de decenii, constrângerile materiale ale mediului - și anume faptul că manuscrisele au masă și, astfel, nu pot fi în mod liber sau rapid transportate la distanțe mari - a încurajat exact

>>

aceasta: o concentrare spațială a procesului academic de publicare. Birourile publicațiilor, personalul editorial și tipografiile se găseau, de obicei, în aceeași regiune, oraș sau clădire și erau conectate între ele prin diferite legături organizaționale și interpersonale.

Dar acest model este pe cale de dispariție. În ultimii ani petrecuți cercetând industria “externalizării procesului științific” (knowledge process outsourcing/KPO) din sud-estul Asiei, am efectuat muncă de teren în interiorul mai multor firme care se specializează în furnizarea de servicii pentru editorii din emisfera nordică. Aceste firme angajează armate vaste de tineri cărora le plătesc salariul minim pentru a lucra din greu ca dactilografi, copy editors, specialiști de conversie în format de Internet ș.a.m.d, ceea ce îi aseamănă cu fabricile mari de asamblare, aparținând corporațiilor străine, aflate peste tot în emisfera sudică.

> Giganții publicațiilor

Dacă firmele KPO sunt niște “Foxconn” ale lanțurilor de aprovizionare cu cunoștințe emergente, cine sunt “Apples”? Pentru a răspunde la această întrebare, ne-am putea referi la o transformare aflată în curs de desfășurare în domeniul publicațiilor științifice. Mai degrabă decât o rețea difuză de edituri adăpostite în departamente academice, găsim astăzi o serie de “publicații - gigant” la care a făcut referire un editorial recent, *Cronica învățământului superior*.

Acestea sunt firme mari, cotate la bursă, care achiziționează în mod agresiv drepturile de proprietate asupra revistelor academice. Deși revistele de sociologie (împreună cu cele din domeniile mai “soft”, cum ar fi cele umaniste) nu au fost până în prezent o țintă pentru multe astfel de achiziții, același lucru nu se poate spune despre revistele științelor “tari”. Revistele din aceste domenii sunt din ce în ce mai mult în proprietatea conglomeratelor internaționale care au ca scop obținerea de profit.

Exemplul cel mai notoriu de un astfel

de “gigant” este Elsevier B.V. Această editură cu sediul la Amsterdam este deținută de grupul Reed-Elsevier, care este listat la Bursa de Valori din Londra și la alte burse. Potrivit *The Economist*, Elsevier B.V. deține peste 2.000 de reviste academice și controlează 25% din tot conținutul publicat în domeniile științific și medical. În 2012, a raportat marje de profit de 40%.

În prezent, mulți oameni de știință boicotează revistele aflate în proprietatea Elsevier din cauza taxelor exorbitante pe care compania le solicită indivizilor și instituțiilor pentru a accesa articolele. Dar modelul de afaceri utilizat de Elsevier și alte companii asemănătoare se întinde dincolo de diseminarea rezultatelor științifice. El a pătruns în întregul proces de producere a lucrărilor științifice.

> Organizarea lanțului de aprovizionare

Companiile din sfera editorială utilizează multe tehnologii moderne pe care înșiși oamenii de știință le utilizează în cercetarea lor și pentru a colabora cu colegii. E-mailul, transferul fișierelor (file transfer protocol/FTP), softul de procesare a cuvintelor (word processing software), cloud data-basing etc. fac să fie depășit imperativul organizării diferitelor aspecte ale procesului de publicare. Așa cum un autor poate trimite un document word prin e-mail editorului unei reviste în mod instantaneu și gratuit, la fel și revista poate transmite acest document furnizorilor localizați oriunde în lume.

Noile conglomerate de publicații științifice, cum ar fi Elsevier, au profitat de această oportunitate prin cultivarea unei rețele de furnizori pentru care externalizează o gamă tot mai mare de servicii de publicare. Acești furnizori concurează între ei pentru a câștiga contracte de servicii pentru unul sau doi ani și fac acest lucru, promițând o calitate acceptabilă la cel mai mic preț. Acest lucru presupune aplicarea asupra procesului de publicare a întregii game de tehnici de gestionare a lanțului de

aprovizionare care este în prezent în vogă în interiorul fabricilor și serviciilor cu clienții. Slujbele sunt necalificate, automatizarea urmărită în mod consecvent, iar muncitorii sunt constrânși să crească producția, în caz contrar, urmând a fi sancționați sau înlocuiți.

Pentru a ne face o idee despre complexitatea procesului de producție în interiorul acestor furnizori KPO, eu pot să vă garantez că în cazul în care lucrarea dumneavoastră ar fi acceptată de către o revistă care utilizează acest model de externalizare, aceasta va trece prin computerele a 40 - 50 de angajați din emisfera sudică, fiecare dintre aceștia fiind plătit cu aproximativ 0,50 USD pe oră pentru a face diverse lucruri pentru ea.

De exemplu, la o astfel de firmă unde am efectuat muncă de teren mai bine de un an de zile, procesul de producție se desfășoară după cum urmează. Autorii ale căror lucrări au fost acceptate pentru publicare transmit revistei pe e-mail varianta finală a lucrării lor ca document word. Personalul trimite apoi lucrarea prin FTP la un depozit de date din Filipine, unde mai mulți “pre-editori” și “procesori de documente” fac lucruri precum aranjarea marginilor, se asigură că formatarea referințelor este cea adecvată și inserează tag-urile XML. Lucrarea este apoi trimisă la una dintre facilitățile companiei din India, unde absolvenți recenți de facultate care au urmat un curs intensiv în copy-editing o citesc rapid pentru a corecta eventualele greșeli evidente de tipar sau gramaticale. Acum, lucrarea este trimisă înapoi în Filipine, unde tipograful o transformă într-un PDF specific revistelor, înainte de a o trimite în India, unde echipe de analiști ai calității inspectează PDF-ul pentru erori.

Până în acest moment, toți cei care au operat pe lucrare dețin cunoștințe de bază de limba engleză. Dar acum, PDF-ul final este trimis în Vietnam, unde compania a angajat legiuni de non-vorbitori de limba engleză care câștigă o fracțiune din câștigul omologilor lor filipinezi și indieni. Ei trec prin fiecare pagină și fac sar-

>>

cini rudimentare cum ar fi verificarea spațierii și marginilor fiecărei pagini și înlătură orice eventuale greșeli din PDF-uri. Dar drumul nu s-a terminat încă, deoarece fișierele sunt apoi trimise înapoi în Filipine, unde o întreagă și nouă linie de producție reunește diversele variante ale lucrării în versiunea finală ce urmează a fi publicată în revistă, varianta pe suport de hârtie și cea online. De la început până la sfârșit, întregul proces nu durează mai mult de o săptămână sau două.

> Știința Foxconn

Cum ar trebui noi, ca oameni de știință socială care aderăm la principiile de bază ale justiției sociale, să reacționăm la această externalizare a unei componente-cheie a întreprinderii științifice? Nu există un răspuns simplu. Un apel la boicotul revistelor care externalizează serviciile doar pentru a proteja locurile de muncă ale lucrătorilor existenți ar însemna să cădem pradă unui protecționism potențial xenofob. În cazul în care un copy-editor indian sau filipinez poate face treabă la fel de

bine ca un american sau canadian, de ce ar trebui împiedicat să facă acest lucru?

Dacă, pe de altă parte, calitatea lucrărilor noastre a fost compromisă în mod sistematic de acest sistem, atunci o astfel de acțiune ar fi justificată. Dar, lăsând anecdota ocazională la o parte, se pare că modelul de externalizare își îndeplinește în cea mai mare parte scopul. Așa cum, la ultima conferință ISA, nu am observat o penurie de Macbooks și iPhones în ciuda faptului că participantul tipic cu siguranță nu este de acord cu managementul nemilos al Apple privind lanțurile sale de aprovizionare din Asia, s-ar putea să fim dispuși să aprobăm acest Foxconn¹ al științei cât timp reușește să conducă la publicarea lucrărilor noastre în perioade din ce în ce mai scurte de timp, într-o gamă din ce în ce mai largă de puncte de vânzare (de la revistele pe suport de hârtie la edițiile online, la cărțile în format electronic) și cu o diminuare minimă a calității.

Cel puțin, putem cere o mai mare transparență cu privire la ceea ce se

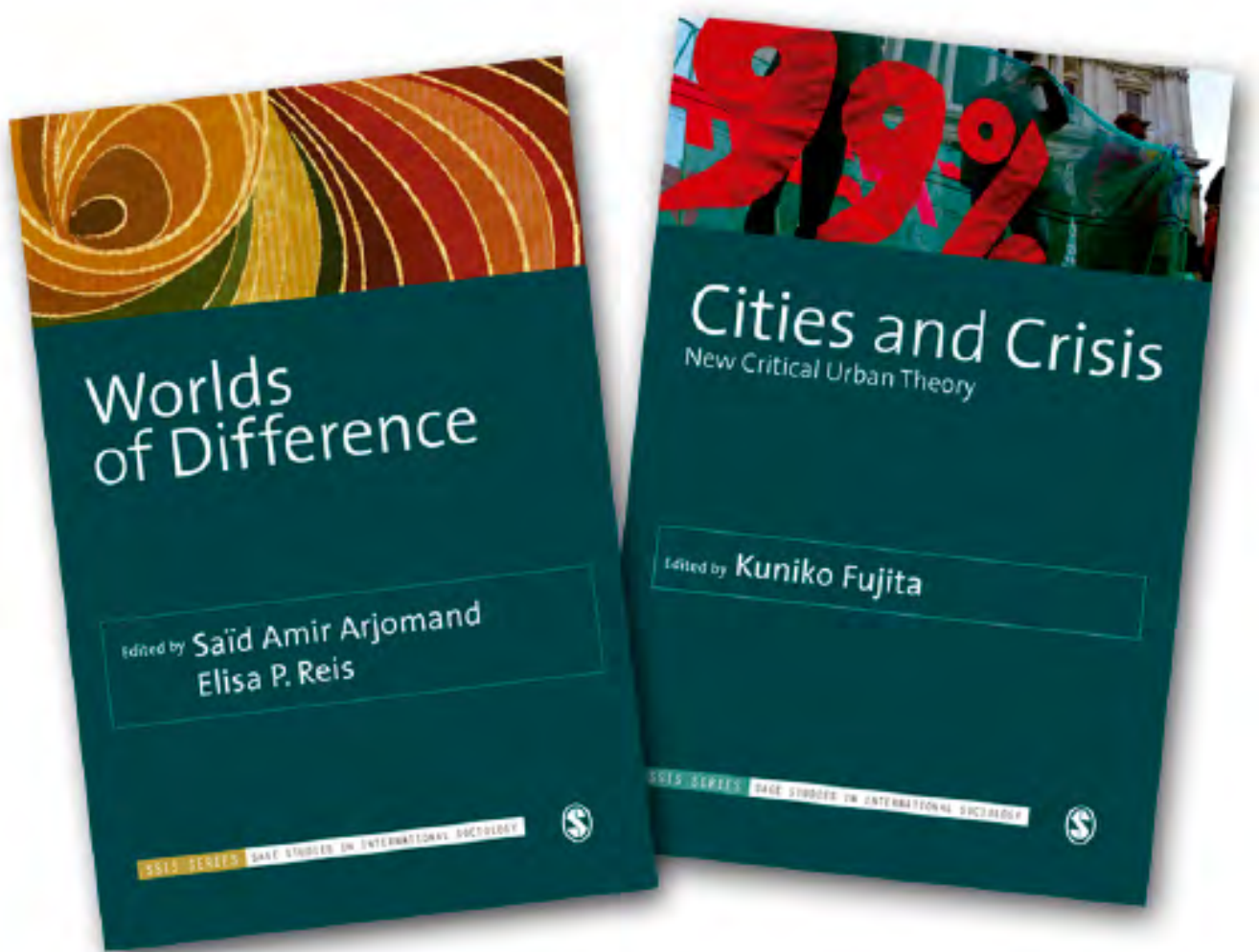
întâmplă cu lucrările și manuscrisele noastre după ce au fost acceptate pentru publicare. Companiile fac eforturi susținute pentru a ascunde de autori lanțurile elaborate de aprovizionare pe care le-au cultivat în ultima decadă, de exemplu nu permit copy-editorilor să-și dezvăluie naționalitatea sau locația atunci când corespundează cu autorii. Dar acest lucru nu este valabil în practica standard din multe industrii de producție și servicii. Firmele auto din SUA raportează ce procent din piesele fiecărui vehicul a fost produs în SUA versus în străinătate, în timp ce Apple pune timbre pe fiecare produs "Proiectat în Cupertino, asamblat în China". Noii clase de editori corporativi/academici nu ar trebui să i se permită să aibă tort și să îl și mănânce. Dacă aceasta are de gând ca în mod simultan să utilizeze lanțurile globale de aprovizionare ca pârghe pentru a ieftini procesul de producție și simultan să crească taxele pentru produsele lor, atunci noi, oamenii de știință, care suntem atât producători, cât și consumatori în această ciudată industrie/domeniu, merităm să fim mai bine informați cu privire la viața și condițiile de muncă ale celor care transformă ideile noastre inițiale în lucrări cizelate. ■

¹ Foxconn este compania taiwaneză care assemblează multe din produsele Apple și care a dobândit o reputație proastă în urma unui val de suicide la fabricile sale chineze de asamblare în 2010.

> Cărți mai ieftine

pentru Membrii ISA

de Sujata Patel, Universitatea din Hyderabad, India și Editor al Sage Studies in International Sociology

Primele două cărți din seria SSIS care vor fi realizate în India la prețuri foarte mici.

Membrii ISA vor fi foarte încântați să afle că de acum înainte toate cărțile publicate sub sigla Sage Studies in International Sociology (SSIS) vor fi disponibile pentru ei la 9.99 lire sterline, la aproape o zecime din vechiul lor

>>

preț. Iar aceasta include și taxele poștale. Inițiem această nouă structură a prețului cu două cărți noi: *Worlds of Difference* publicată de Said Arjomand și Elisa Reis și *Cities and Crisis, New Critical Urban Theory* de Kuniko Fujita. Membrii ISA din India vor avea acces la aceste cărți prin intermediul Sage India la 750 Rs (Rupii indiene) fiecare. (Data lansării: August 2013). Consultați http://www.isa-sociology.org/publ/isa_handbooks.htm.

De asemenea, vom deschide o nouă listă: *Key Texts of World Sociology*. Proiectul *Key Texts* de la ISA promovează publicarea de texte sociologice fundamentale din lume în afara regiunii atlantice. Aceste texte vor aduce împreună cea mai influentă sociologie din mai multe regiuni din lume. În acest moment propunem publicarea de *Texte Cheie* din 1) Asia de Est (China, Japonia, Coreea și Taiwan), 2) America Latina, 3) Europa Centrală și de Est (Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Polonia, România, Slovacia), 4) Africa, și 5) Regiunea Arabă.

SSIS este una dintre cele mai vechi serii de publicații de la ISA. Inițial denumită *Transactions of the World Congress of Sociology* și publicată începând cu primul congres al organizației din 1949, I-a fost dată o nouă formă SSIS de ISA în 1974. De atunci a continuat să publice dezbaterile de la Congrese Mondiale, Comitete de Cercetare și conferințe ale Asociațiilor Naționale precum și alte titluri importante. Publicate atât ca texte de autor cât și editate și disponibile ca monografii, manuale și cărți de referință, aceste cărți (în mai mult de 60 de exemplare) au făcut o contribuție majoră disciplinei prin introducerea și direcționarea discuțiilor și dezbaterilor în domeniu și în gama sa variată de specializări.

În ciuda acestei recunoștințe și a importanței recunoscute, vânzările cărților SSIS au fost scăzute. Ținând cont de prețurile ridicate pe care le-au atins (între 80 și 90 de lire sterline) în emisfera nordică au fost restricționate la bi-

blioteci. În ultimii trei ani – cu sprijinul activ al Comitetului Editurii ISA, vicepreședintelui și președintelui ISA – am încercat să conving editura Sage (Londra) care publică cărțile SSIS să le producă în India unde cărțile au un preț foarte scăzut (în jur de 10 lire sterline). Din păcate, ne-am lovit de o problemă greu de rezolvat: clasificarea cărților publicate ca fiind internaționale (cele publicate în emisfera nordică) versus cele regionale (cele publicate în orice parte a emisferei sudice). Cărțile publicate în India sau în oricare altă țară în curs de dezvoltare sunt publicate și comercializate pentru acea regiune așadar cu prețuri conform cu acestora, în timp ce în orice zonă din regiunea nordică sunt publicate și comercializate la nivel global și vândute la tarife internaționale. Toate editurile internaționale (precum Sage, Oxford sau Routledge) cu sedii în țările slab dezvoltate au acorduri comerciale în cadrul succursalelor care întăresc această structură de preț diferențiată.

Cu toate acestea, ceea ce era greu de rezolvat a devenit posibil de gestionat. Am fost în măsură să convingem Sage să transfere producția de cărți SSIS către sucursala Sage din India și asigurăm că membrii ISA pot beneficia de o reducere semnificativă pentru publicațiile ulterioare. De asemenea vom avea posibilitatea de a vinde cărți în India (către membrii care nu aparțin de ISA) la prețuri locale (deși nu același lucru este valabil în alte regiuni din emisfera sudică unde acestea vor fi vândute la prețuri internaționale). Suntem extrem de recunoscători față de Sage pentru că susțin această inițiativă asigurând primii pași către atenuarea inechităților din afacerea mondială a publicațiilor. Voi îndemna membrii ISA să profite de această oportunitate pentru a face din această nouă politică un succes. Cumpărați cărți SSIS și luați în considerare aceste serii pentru viitoarele voastre publicații. ■

> Prinsă între două Socialisme

de Mariya Ivancheva, Central European University, Budapesta, Ungaria

Misiunea Ribas este unul dintre multele programe sociale de dreptate, sau Misiuni Bolivariene, așa cum sunt numite, implementate sub ordinul lui Hugo Chávez. Oferă ore la nivel de liceu celor care au renunțat la liceu.

În timp ce studiam la Londra, în 2004, am participat la o întâlnire de solidaritate cu Venezuela, care sa axat pe reformele educaționale bolivariene. Lectorul invitat, pedagogul venezuelean Oscar Negrin, a început prin a spune: “În Venezuela în loc să îi punem pe copii să memoreze termeni abstracți, îi învățăm cele mai importante cuvinte “mama”, “pace”, “Chavez”. Inima a început să bată mai repede și mi-am amintit un episod din timpul liceului din Bulgaria socialistă. În timpul repetițiilor pentru un spectacol al clasei profesoara noastră, tovarășa Toneva, mi-a cerut să o țin de mână pe mama mea și să recit un poem care spunea “cea mai bună mamă din lume / este Partidul-eroină”. Nu știam cine e Partidul. Știam doar că cea mai bună mamă din lume a fost mama mea și am spus acest lucru profesoarei mele. După un moment de tăcere apăsătoare, ea mi-a schimbat poezia, iar un an mai târziu, în 1989 ne-a cerut să uităm de “tovarășa” și să îi ne adresăm cu “doamna”. Întotcându-ne la Londra, am ieșit din sala: Negrin și audiența sa erau văzuți din spatele sălii de clasă de către copilul care în 1988, în manifestațiile timpurii ale tranziției democratice, a sărit, pentru că - așa cum spunea un refren popular - “cei ce nu sar, sunt roșii.” În timp ce ieșeam de la întâlnirea de solidaritate venezueleană două sentimente s-au luptat în mine: satisfacția că am urmat standardele anti-comuniste ale familiei mele și al Academiei Bulgare, și gândul că am apreciat prematur și în mod prea optimist sfârșitul socialismului.

Astăzi, după un an și jumătate de teren cu privire la reforma învățământului superior în Venezuela, știu cât de superficială a fost satisfacția mea și cât de justificată era îngrijorarea mea. Am abordat acest subiect nu ca pe un remediu pentru anti-comunismul meu. Am fost intrigată de contrastul între două universități înființate de către foștii intelectuali de opoziție, în urma unei schimbări de regim de la socialism la democrație liberală (în Europa de Est) și invers (în Venezuela). Universitatea Central Europeană (CEU), unde am făcut studiile de doctorat, a fost fondată în 1991 de către milionar George Soros, disidenți est-europeni și intelectuali liberali occidentali. O școală privată, în limba engleză, unde se urmărește ca elevii săi să devină “noile elite post-socialiste” fiind educați în spiritul în valorilor “universale” al democrației libérale occidentale și a științei anglo-americane.

Prin contrast Universitatea Bolivariană din Venezuela (UBV) - subiectul tezei mele de doctorat - a fost proiectat de președintele Hugo Chavez și câțiva intelectuali socialiști. Acesta a fost inaugurată în 2003, după tentativa de lovitură de stat împotriva regimului bolivarian a lui Chávez, și a grevei lucrătorilor cu înaltă calificare din industria petrolieră. Organizate cu sprijinul financiar al Pentagonului american, aceste două evenimente au arătat că politica lui Chávez de redistribuire a taxelor petroliere nu era susținută de către elita venezueleană pro-americană, care a avut un monopol de cunoștințe asupra modului de funcționare a economiei. Pentru a contracara această dominație, ca parte a politicii de învățământ superior Misión Sucre, UBV oferit un învățământ superior echitabil, descentralizat și de masă pentru peste o jumătate de milion de venezueleni saraci. Acesta a fost pătrunsă de valorile locale situate cunoaștere, interdisciplinaritate, și știința aplicată publică în beneficiul comunităților marginalizate.

M-am dus la Caracas conștientă că fiind din Bulgaria și de la CEU, aș putea deveni suspectă în ochii autorităților: o teamă pe care am care am simțito justificată, atunci când

am auzit de la primele lecturi publice auditate la UBV ca CEU era considerată drept o instituție “fascistă”, instituție “ce formează spioni pentru CIA”. Mi-a luat mai puțin de o lună, cu toate acestea, pentru a realiza Venezuela nu a fost un “regim totalitar”, și nu a fost spionată. Am venit într-o țară cu alegeri libere, în care mass-media comercială a îndreptat în mod deschis criticile împotriva abuzurilor guvernului ales în mod democratic. Expusă la retorica anti-elitistă și inclusiv practica educativă a informatorii mei - intelectuali socialiști, membrii ai mișcărilor studențești din Venezuela în timpul “democrației libérale” (1958-1998) - am înțeles imediat sursa de prejudecățile mele. Am fost un produs al mediului academic post-socialist bulgar și est-european: o instituție de elită ce a îmbrățișat fără rezerve valorile occidentale.

Intelectualii bulgari, inclusiv sociologii, aflați într-un proces permanent de auto-colonizare, au înțeles Academia ca un paradis în care în condiții de siguranță ar putea experimenta colectiv și să își exprime rușinea față de compatrioții lor “necivilizați”, într-o țară “înapoiată”. Învățământul superior s-a bazat pe un curriculum netransparent promovând studenții “buni” contra “celor răi” făcându-se fără nici o mențiune. Determinarea de a urma normele occidentale, indicii de citare și clasificările a mers împreună cu accentul pus pe știința “obiectivă”, angajamentul fiind stigmatizat ca “ideologic”, dacă nu servește piața liberă.

În timp ce am îmbrățișat principiile UBV, am realizat care sunt provocările sale și inerentele sale contradicții. Chiar dacă “sfârșitul istoriei” și victoria finală a democrației libérale asupra socialismului a fost declarată în 1989 în Europa de Est, în Venezuela Războiul Rece a fost departe de a se termina. Contrar experienței istorice din Chile în 1973, a embargoului cubanez, și amenințarea unei noi lovituri de stat în Venezuela, guvernul nu putea folosi mijloace coercitive pentru a avansa reforma. Învățământul universitar a fost extrem de afectat. Autonomia universitară, apărută de studenții venezueleni de stânga în luptele sân-

geroase pe tot parcursul secolului al XX-lea, a fost acum folosită ironic de către adversarii săi. Rezistente la reformă vechile universități publice refuză recunoașterea celei noi, “bolivariene”, academicienii conservatori au ajutat la recrearea fostei stratificări la un nou nivel. Bugetele și acreditare au fost încă decise de către organisme oficiale, dominate de ele. Cererea mare de locuri în învățământul pentru cei săraci, presiunile asupra guvernului de a angaja cea mai mare parte de oameni cu licență pentru a preda la UBV și facultățile sale descentralizate. Nevoia de “upgradare” a prerogativelor UBV, astfel încât atât cadrele didactice, cât și programele sale vor fi acreditate și de a folosi universitatea ca un instrument de schimbare socială profundă a creat un standard dublu.

Nevoia de a atât “upgrade” scrisorile de acreditare ale personalului didactic UBV, astfel încât programele sale vor fi acreditate și de a folosi universitate ca un instrument de schimbare socială profundă a creat un standard dublu. Academicienii Bolivarieni a trebuit să stăpânească atât jargonul exclusivist al disciplinelor academice tradiționale, dar și codurile culturale ale comunităților sărace.

Venind din fosta lume socialistă mi-a luat un efort suplimentar pentru a deschide ochii la realitățile socialismului secolului 21. Acum se confruntă cu noi provocări. Încearcând să explic contradicțiile sistemului venezuelean, eu sunt de multe ori considerată o extremistă de dreapta de către cadrele universitare occidentale de stânga și de “tovarășii de drum”, care doresc să vadă american “vălul roz” al socialismului Americii latine doar în nuanțe trandafirii. În Bulgaria, faptul că nu declar Venezuela ca fiind “totalitară” face reviste locale să respingă activitatea mea considerând-o “partizană”. Din fericire, profesorii și colegii mei de la CEU înțelege cel mai bine cursul Războiului Rece academic. Și totuși, un lucru este sigur: ieșind pe holul de la Londra, încă aș avea un drum lung de parcurs. ■

> Povestiri incredibile de pe străzile Sofiei

de Martin Petrov, Universitatea din Sofia, Bulgaria

| Jos și afară în Sofia – un adevărat chin.

Ei nu au nimic în proprietate și nu iau parte la producția de capital, nici chiar prin returnarea sticlelor goale de bere. Ei populează spațiul public unde beau alcoolul sanitar cumpărat din farmacie și diluat cu apă din fântâna publică într-o sticlă recuperată dint-un tomberon – totul petrecându-se chiar lângă terasele șic în aer liber din parcul care se află în fața teatrului național. Totuși ei nu sunt străini față de or-

dinea simbolică creată de capital. Din contră – sunt foarte receptivi față de aceasta și au strategii bine dezvoltate de a-și marca locul în cadrul său. Ei sunt vagabonzii, intelectualitatea clochardă a Sofiei.

L-am întâlnit pe E. când eram student de filosofie. El muncea ca model nud la Academia de Artă și când nu avea de pozat, hoinărea în jurul Universității din Sofia. Un prieten din anul meu i-a procurat heroină (ori vice versa). Nu-

>>

mele lui E. este foarte neobișnuit în Bulgaria. Tatăl său a fost evreu italian, iar mama sa o evreică franceză. Tatăl său era omul de încredere al fostului prim ministru Lukanov, care se zvonește că a „desemnat” în 1990 noii milionari bulgari, distribuind banii Partidului Comunist între membrii serviciilor secrete al statului socialist. După asasinarea lui Lucanov în anul 1996, tatăl lui E. a trebuit să dispară din țară, și de atunci n-a mai fost văzut. Mama lui E. lucra ca și contabilă la serviciile secrete anterior menționate. După 1990 ea a devenit interesată de supranatural¹ și a scris o carte cu titlul *Omul, Spiritul, Cosmosul: Schimbarea de Energie informațională*. Ea a plecat la o mănăstire din Nepal și de atunci n-a mai fost văzută.

Nu pot să afirm că toate aceste întâmplări ar fi adevărate, nu afirm nici că nu ar fi – acestea sunt o colecție exotică a ceea ce sa întâmplat realmente în Bulgaria pe parcursul deceniilor trecute. Este deci povestea de viață a lui E. Fiind un copil al nomenclaturii, înainte de 1989 a învățat într-un liceu de artă în Weimar. După 1990 era în Magura – un colț a Sofiei faimos în rândul cetățenilor pentru schimburile ilegale de dolari și mărci germane, și unde se spune că mulți nouveaux riches și-au construit capitalul inițial. Acolo oferea oamenilor să parieze pe paharul sub care se află bila, sau ghicea cărțile la care s-au gândit aceștia. După aceea, a terminat actoria la Academia de Teatru din Sofia, a pierdut o slujbă din pricina problemelor legate de alcool și droguri și a căzut de la trapez când lucra ca

acrobat într-un circ.

L-am întâlnit din nou cu ceva ani în urmă. Nu avea loc de muncă dar nu mai consuma heroină și trăia înghesuit într-o mansardă. Câștiga banii pentru alcool și țigări recitând poezii oamenilor din parc. Încă mai povestea cum a lovit Mercedesul tatălui său. Nu mult după acestea a fost dat afară și din mansardă. I-am întâlnit și prietenii, și alți exilați sociali care își beau berea sau alcoolul sanitar din farmacia apropiată în parcul micuț aflat în fața Teatrului Național. Primul lucru care m-a surprins în legătură cu ei a fost că E. nu era singurul care are o poveste de spus – fiecare dintre ei avea cel puțin câteva caracteristici exotice și fiecare avea propria sa istorie. Unul era un rus, interesat în studierea limbii și culturii Slave, altul era un american, al treilea era un cowboy, cu cizme de cowboy murdare și o pălărie Crocodile Dundee cu pene. În mod aparent, această identificare cu țărâmurile exotice atât de îndepărtate și de diferite de realitățile lor de zi cu zi, căutând mărunțișuri și adăpost în aceleași străzi și parcuri în centrul Sofiei, serveau drept compensații pentru pierderea identității recunoscute social și a oricărei speranțe de la viață.

Dar toți membrii al acestui grup și-a amintit vremuri mai bune din anii precedenți. Unul a fost dat afară de soție, împreună cu cei doi băieți al lui, altul n-a reușit să-și găsească loc de muncă după terminarea facultății. Mulți dintre ai aveau studii superioare. Și, mulțumită unor rude, prieteni sau mulțumită

capitalului cultural rămas din viața lor anterioară ei nu erau într-o situație la fel de disperată ca și acele umbre aplecate care survolează parcul și culeg sticlele lăsate de tinerețea la modă din Sofia, cărora le place și lor să se adune acolo. Ca urmare, strategia de auto-exoticizare le distinge de acele persoane care sunt și mai nenorociți, care nu au o istorie și vorbesc numai cu ei înșiși. După spusele lui E. „Eu nu sunt un clochard. Eu sunt un cloch-art.”

Păreau că sunt prieteni, dar rămas odată singur cu unul dintre ei el acesta începea să povestească cât sunt de insuportabili ceilalți: X a fugit cu mărunțișul primit de la un trecător să-și cumpere toți bere, Y încă este dependent de droguri, Z. s-a culcat cu a fată teribil de urâtă. Deprivați de resursele de bază ale subsistenței, aprecierii și speranței de viață, cloch-artiștii Sofiei simt o nevoie dureroasă pentru auto-distincție și nu dispun de alte mijloace (cum ar fi consumul) pentru a o realiza, decât creativitatea pură și câteodată un dram de răutate. ■

¹ Un subiect la modă în primii ani de după căderea regimului socialist. Vezi Martin Petrov, „Discursul Supranatural în Bulgaria la începutul anilor 1990.” *Sociological Problems* 2010 1-2: 268-283 (in Bulgarian).

> Dezbateră post-comunistă a Bulgariei referitoare la Holocaust

de Georgi Medarov, Universitatea din Sofia, Bulgaria

Imaginea de la Muzeul de Istorie Evreiesc, Belgrad, arată polițiști bulgari care supraveghează deportarea evreilor din Skopje (Macedonia) până în taberele germane, zone ocupate de Bulgaria, în martie 1943.

Așa cum știm de la Maurice Halbwachs, memoria socială este întim legată de formarea identităților colective. După 1989, dezbaterile publice aprinse despre destinul populației de evrei din Bulgaria în timpul celui de al doilea Război Mondial sunt revelatorii pentru modul cum trecutul poate influența politica prezentului. În cursul anilor 1990, Holocaustul a devenit o resursă simbolică majoră în crearea subiectivităților politice, mai precis în privința abilității de a discerne între vechii comuniști și noii anticomuniști. Ambele tabere împărtășeau utopii post-politice co-

mune pentru viitor, precum: integrarea europeană, neoliberalizarea, democratizarea etc. Și, așa cum observa sociologul bulgar Andrey Raitchev, distincțiile au fost proiectate asupra trecutului. Întrebarea dacă a existat fascism înainte de socialism a devenit tema centrală. Anticomuniștii s-au implicat într-un revizionism istoric conservator. Sloganul lor principal era „45 de ani (de comunism) sunt de ajuns!” și afirmau că fascismul a reprezentat o exagerare comunistă pentru a legitima regimul socialist și a-i justifica abuzurile de putere. Fostii comuniști, pe de altă parte, își numeau adesea oponenții revanșarzi și chiar fasciști, deoarece minimizau atrocitățile fascismului. Aceasta este o dezbateră veche, care a îmbrăcat însă caracteristici specifice Bulgariei atunci când a fost îngemănată cu destinul populației evreiești din Bulgaria – destin care face obiectul unor interpretări conflictuale.

> Două discursuri narative despre modul cum Bulgaria i-a tratat pe evrei

În timpul celui de al doilea Război Mondial, Bulgaria s-a alăturat puterilor Axei Centrale și a anexat aproape în întregime Macedonia, Grecia de nord și părți din Serbia de astăzi. Populația iudaică din „vechile” teritorii ale Bulgariei a suferit o represiune severă (pierderea drepturilor civile, legislație

antisemită, exproprieri, lagăre de muncă etc.), însă Soluția Finală a fost respinsă de către militanții antifasciști și segmente ale elitei și a fost evitată în ultimul moment. În „noile” teritorii, pe de altă parte, nu s-a întâmplat așa, iar populația evreiască „străină” a fost în final deportată în Treblinka.

Aceste evenimente au oferit argumente atât foștilor comuniști, cât și anticomuniștilor. Cercetarea sociologică a ziarelor de partid ale anilor 1990, realizată de către Institutul pentru Studii Sociale Critice, arată că foștii comuniști vizau exterminarea populației de evrei din teritoriile nou-anexate, pentru a demonstra „esența fascistă” a regimului pre-socialist. Prin contrast, anticomuniștii s-au axat asupra faptului că Soluția Finală a fost evitată în „vechile” teritorii mai ales datorită rezistenței manifestată de elite. Ei au subevaluat rolul militanților antifasciști – puternic reprezentați în rândul comuniștilor – descriindu-i frecvent cu atributul de „criminali”.

Ambele discursuri au în comun inabilitatea de a recunoaște argumentele opozanților ca fiind legitime. Sociologul bulgar Lilyana Deyanova a numit acest fenomen negaționism post-comunist. Negaționismul nu se limitează doar la trecut, ci marchează incapacitatea de a recunoaște însăși existența poziției „celuilalt”. Această abordare este adesea însoțită de apelul la demonizarea amintirilor „incorecte” ale „celuilalt” – în acord cu preocuparea europeană mai largă și cu tendința de a impune noi forme de legiferare a memoriei. Subiectivitățile întipărite în acest mod de funcționare a memoriei sociale își concep opoziții foarte antagonice. Adversarul politic este considerat ca radical diferit – ca anormal, nepatriotic, un trădător și un mincinos, un intrus sau corp străin în corpul național. În acest discurs antagonic, națiunea este considerată drept un ansamblu armonios. Aceste dezbateri aride reduc politica la o problemă mutual exclusivă, de „sau-sau”. Au fost evreii salvați sau nu? A fost Bulgaria democrată sau fascistă? Nu exista altă opțiune.

După 2001, identificările politice solide s-au prăbușit, împreună cu

modelul celor două tabere care le-a reprezentat. În privința destinului populației evreiești, discursul anticomunist a predominat. Procesele comuniste postbelice au fost oficial declarate nelegitime, inclusiv cele împotriva fasciștilor, a colaboratorilor și a călăilor. Deportarea evreilor din teritoriile ocupate a fost mușamalizată sub sintagma „nu aveam altă opțiune” sau „aceste teritorii nu ne aparțineau de fapt”. Totuși, în mod paradoxal, toate acestea s-au petrecut într-un cadru discursiv care avea tendința de a elogia expansiunea teritorială ca „eliberare” și „unificare a Bulgariei Mari”. În ultimii ani am asistat nu doar la consolidarea aceluia discurs, dar la proiectarea sa asupra Macedoniei, care este acuzată de către curentul de opinie mediatică și politică de „falsificarea” istoriei. Astfel, Muzeul Holocaustului din Skopje, recent construit, este descris ca „fals”, „lipsit de conținut” etc. Nu doar „comuniștii”, ci și macedonenii sunt priviți acum ca inamici care au propagat zvonuri despre implicarea Bulgariei în Holocaust.

> Evitarea realităților fascismului

Politicele memoriei de după 1989 au dislocat efectiv modul de reflecție asupra specificului anti-semitismului nazist și asupra fascismului însuși. O teorie simplistă despre fascism, existentă în timpul socialismului de stat și provenită din definiția clasică a lui Dimitrov (liderul comunist al Bulgariei), definiție care reducea fascismul la conținutul său de clasă, a fost înlocuită cu o alta. Holocaustul a fost redus la moralism superficial cu o abordare ușor șovinistă, care își propunea să „ne” spună dacă „noi” suntem buni sau răi. Dezbaterea absolut necesară despre fascism este evitată prin culpabilizarea unei forțe străine care și-a impus „discriminarea și intoleranța”, însă pe care „societatea civilă, în mod tradițional tolerantă” a respins-o, din fericire. Realitățile fascismului bulgar sunt subevaluate prin accentuarea (lipsei de) caracteristici formale tipice pentru fascism. Nu a existat un partid al maselor care să se auto-intituleze fascist – prin urmare nu a existat fascism. Nu există aproape nicio referință la literatura consistentă despre fascism, cu excepția

unor comparații reducioniste între cele două totalitarisme”. De exemplu, nu se face deloc referire la analiza lui Zeev Sternhell despre ideologia fascistă și despre ambiția sa Soreliană de a merge dincolo de orientările clasice, stânga și dreapta. Însă ceea ce lipsește de asemenea este vitalismul nazist, maniera sa de a dez-universaliza cetățenia, cultul său pentru tinerețe și activismul său, prin conceptul nazist de „iudeo-bolșevism”, anti-comunismul său de sorginte fascistă etc. Pe scurt, se remarcă o încercare de a evita orice noțiune despre fascism care ar putea genera paralele incomode cu utopiile post-politice contemporane. Din păcate, aceste lacune nu se limitează la orientările politice de bază – ele au pătruns adânc în lumea academică, incluzând numeroși sociologi.

Opinia publică politică și jurnalistică glorifică „eroismul bulgar” și „societatea civilă” din timpul războiului care „a salvat poporul evreu din Bulgaria”, impunând asupra trecutului concepte populare în prezent. Această orientare majoritară ignoră faptul că, deși au existat, întradevăr, mulți care s-au opus, a existat de asemenea o „societate civilă” puternic pro-nazistă, incluzând atât mișcări cât și oficialități care au susținut cu determinare implementarea strictă a Soluției Finale. Aceasta ridică problema despre care parte a „societății civile” a rezistat. Care Bulgaria a oprit deportarea? Ce se ascunde în spatele discuției anistorice și sintetizatoare că a existat (și încă mai există) mai mult decât o singură Bulgaria.

Totuși, recent s-au revitalizat întrebările critice și contribuțiile publicistice asupra acestei teme, vizitate mai ales de către istorici și sociologi. La sfârșitul anului 2012, cea mai mare asociație de tip ONG pentru drepturile omului a organizat o conferință emblematică intitulată „Cunoaște-ți trecutul”, care urmărea să transmită către publicul larg contribuții academice importante. Totuși aceste eforturi nu au declanșat o dezbateră mai amplă. Mai mult, riscul asociat acestor reflecții este că abordarea lor critică față de orientarea generală care laudă „națiunea de salvatori” să se transforme în opusul său – și anume, disprețul pentru o masă prezumtivă de „călăi voluntari”. ■

> Științele sociale în crearea Malaeziei

de Shamsul A.B., Universitatea Națională din Malaezia, (UKM), Kuala Lumpur, Malaezia

Raymond Firth (1901–2002), un personaj influent în formația colonială a antropologiei malaeziene.

Cu mult înainte de a fi introduse ca discipline de studiu în universități, având propriile departamente academice, antropologia și sociologia au contribuit la construirea cunoașterii coloniale care au alimentat ideea de Malaya și, după 1963, de Malaezia.

În perioada colonială, cunoașterea colonială oferea cadrul necesar dat de “definește și condu”, pentru a guverna. Aceasta a justificat însă implementarea principiului “divide et impera/dezbină și cucerește” în activitățile de guvernare de zi cu zi. Societatea Regală a Marii Britanii și a Irlandei, înființată în 1823, a fost principalul vehicul pentru ca științele sociale să îmbogățească cunoașterea colonială și tehnica guvernării în Malaya și apoi în Malaezia. A avut o filială în Straits Settlement din Malaya și Borneo, înființată în 1878, și condusă de Compania Britanică a Indiei de Est din Calcutta. Filiala din Straits a Societății Regale din Asia a avut publicația sa *Journal of the Straits Branch of the Royal Asiatic Society (JSBRAS)* [Revista Filialei Straits a Societății Regale din Asia]. În 1923, publicația și-a schimbat denumirea cu *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society (JMBRAS)* [Revista Filialei Malaya a Societății Regale din Asia] iar în 1964 a devenit *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society (JMBRAS)* [Revista Filialei din Malaezia a Societății Regale din Asia].

Societatea a mai publicat și propriile monografii MBRAS.

Pentru aproximativ 135 de ani, ideea de Malaezia a fost construită prin publicațiile Societății, publicații ale căror conținut includeau materiale despre istorie, geografie, literatură, limbă, cultură, studii comunitare, botanică și zoologie. Majoritatea celor care au scris erau funcționari publici coloniali, care în cea mai mare parte își făcuseră studiile în antropologie (Diplomă în Antropologie) la Oxford, Cambridge sau la Londra, înainte de a fi repartizați în Malaezia. John Gullick (1916–2012) a fost un asemenea funcționar, care a activat în Malaya și a scris cel puțin o duzină de cărți despre istoria și societatea malaeziană, încadrându-se la sociologie istorică. Multe dintre acestea au fost ulterior folosite ca manuale în universitățile locale.

Nu este deci nicio surpriză faptul că după al Doilea Război Mondial, primii cercetători trimiși de către Biroul Colonial în Malaya erau doi academicieni cunoscuți la nivel internațional, antropologii sociali Raymond Firth – care a venit să studieze stadiul cercetării sociale în Malaya – și Edmund Leach – care a venit să studieze condițiile socio-economice ale societății din Malaya și Sarawak. Firth and Leach au fost urmași de către studenții lor, care au condus aici cercetări de teren exten-

sive la începutul anilor 1950. Astfel, în Sarawak, s-au concentrat asupra grupurilor chineze și indigene, în Singapore au cercetat obiceiurile culturale ale malaezienilor și ale chinezilor, iar în Negeri Sembilan s-a concentrat asupra faptului că aceasta era singurul exemplu de societate matriarhală în Malaya. În Johor au studiat impactul mișcării milenare Kiyai Salleh asupra relațiilor dintre China și Malaya. Aceștia au produs o colecție de monografii de înaltă calitate, publicată în Marea Britanie și în lume.

Următoarea generație de studenți care au studiat sub coordonarea lui Firth în Londra i-a inclus pe Abdul Kahar Bador (care a studiat problema liderilor tradiționali din Malaya), Mokhzani Rahim (sistemul de credite malaezian) și Syed Husin Ali (țărâניה malaeziană și pătura conducătoare). Toți aceștia s-au întors pentru a preda la Universitatea din Malaya (UM), unde li s-a alăturat și sociologul Syed Hussein Alatas, care a studiat în Amsterdam, cunoscut pentru cartea sa *The Myth of the Lazy Native* (1977), o contribuție la ideile lui Edward Said din *Orientalism*. Acești savanți au format nucleul celor care au predat și au cercetat în domeniul sociologiei și al antropologiei.

După revolta etnică din 13 mai 1969, cei patru antropologi menționați mai sus au jucat un rol public important în “procesul de vindecare”, prin participarea lor la activitățile Consiliului Consultativ Național, aducând pace și stabilitate în țară. Un raport al Fundației Ford, intitulat *Social Science Research for*

National Unity: A Confidential Report to the Government of Malaysia (1970) [Cercetarea în științele sociale pentru o națiune unită: un raport confidențial către Guvernul din Malaezia], a fost adoptat de către guvern, și a condus la introducerea antropologiei, sociologiei, științelor politice, psihologiei și studiilor de comunicare ca discipline de studiu universitare. Astfel s-a creat fundamentul pentru înființarea în 1978 a Asociației Malaeziene pentru Științele Sociale.

Guvernul a înființat de asemenea Departamentul pentru Unitate Națională, în iulie 1969, la scurt timp după revolta etnică. Mulți dintre directorii și funcționarii care au lucrat aici erau antropologi și sociologi care au absolvit atât din cadrul noilor departamente dar și a celui mai vechi Departament

Syed Hussein Alatas (1928-2007), unul dintre cei mai mari intelectuali publici din Malaezia, un politician, precum și un părinte fondator al sociologiei malaeziene, recunoscut pentru gândirea sa critică asupra coloniei.

al Studiilor Malaeziene de la Universitatea din Malaezia.

Prima serie de antropologi și sociologi au absolvit la UM și la UKM în 1974 și respectiv 1975. Aceștia au fost angajați atât în sectorul public, cât și în cel privat, unde și-au găsit de muncă în calitate de atât de utili “generalişti”, care putea să înțeleagă problemele contemporane și să servească intereselor clienților. Abilitatea lor de “a face comerț cultural” în Malaezia, atât de diversă din punct de vedere cultural și multi-etnică deopotrivă, a fost la mare cerere, continuând și în secolul XXI. Un lector malaezian în antropologie, Tan Chee Beng, care a editat *Bibliography of Ethnic Relations in Malaysia* (1999) [Bibliografia Relațiilor Etnice în Malaezia] a adus în mod particular contribuții importante la studiul relațiilor etnice. În 2005, cabinetul malaezian a dezbătut introducerea unui curs obligatoriu “de relații etnic”, pentru toți studenții înmatriculați în cele douăzeci de universități publice din Malaezia. Modulul pentru curs a fost pregătit de o echipă coordonată de către subsemnatul, iar în 2007 am fost însărcinat cu înființarea unui Institut de Studii Etnice (KITA) cu drepturi depline, la UKM.

Pe scurt, antropologii și sociologii au jucat un rol crucial în crearea Malaeziei, în particular contribuind la menținerea coeziunii sociale. Ei sunt realizatorii din umbră ai “Ideii de Malaezia”, o societată plurală, complexă din punct de vedere etnic, cu toate acestea într-o tensiune stabilă neobișnuită pentru asemenea societăți în ziua de astăzi. ■

> Viața și vremurile unui sociolog dedicat

Interviu cu Dato Rahman Embong

Dato Rahman Embong.

Rahman Embong, sociolog malaezian distins și intelectual public de lungă durată, trasează întrepătrunderea biografiei proprii și dezvoltarea sociologiei malaeziene din perioada colonială trecând prin luptele postcoloniale și apoi represie până la deschiderea de după 1991.

MB: *Să începem cu începutul. Crescând în perioada colonialistă, cum ați reușit să obțineți această educație? Pare să fie o reușită extraordinară.*

RE: Să vedem scena. Michael, ai fost recent în Malaezia, o țară înfloritoare, bogată în petrol, de 28 de milioane de oameni care aspiră să aibă un venit înalt, stat de națiune dezvoltată până în 2020. Malaezia a parcurs un drum lung de la terenuri agricole și producere de mărfuri cum era în 1957, când a obținut Independența. În timpul vizitei tale, te-am dus să vezi capitala, Kuala Lumpur, să-i simți pulsul și de asemenea să vezi noul centru administrativ, Putrajaya, construit pe un teren care a fost anterior cultivat pentru producerea cauciucului și a uleiului de palmier, la origine o junglă locuită de Orang Asli, populația indigenă. Unii privesc centrul administrativ ca pe o adevărată splendoare, un oraș înalt dezvoltat, pe care-l invidiază multe țări în curs de dezvoltare. A fost visul Primului Ministru Mahathir să lase în urma sa această moștenire pentru posteritate.

Totuși, acum permite-mi să-mi evoc trecutul. Sunt născut într-o familie de țărani “medie”, nu bogată, dar nici săracă. Locul meu de baștină este Terengganu, pe atunci cel mai înapoiat stat de pe coasta de est a Malaeziei Peninsulare (pe atunci cunoscută ca Malaya). M-am născut în 1944, către sfârșitul

>>

ocupației japoneze, când condițiile de viață erau foarte grele pentru majoritatea familiilor din cauza lipsei de mâncare și a raționalizării alimentelor. Tatăl meu era un fermier padi și imam la o moschee locală, care nu și-ar fi trimis copiii la o școală engleză pentru că dorea ca aceștia să urmeze o școală arabă sau religioasă. I-a și blestemat pe englezi care au fugit și s-au predat când japonezii au invadat Malaya.

Tata și mama erau oameni foarte muncitori, erau câmpurile noastre padi pentru a crește opt copii, din care eu eram cel mai mic. Alte familii din sat își aveau de asemenea ogoarele. Acești țărani nu se potriveau sindromului ofensator de "nativ lenes" de care vorbesc orientaliștii – un mit demascat de regretatul Syed Hussein Alatas în cartea sa clasică din 1977.

Tatăl meu a murit în 1949, la cinci ani de la nașterea mea. Mi s-a spus că a murit de malarie, după ce a delirat zile în șir. Am fost foarte triști. Spre deosebire de acum, spitalul era foarte departe, nu exista nici o clinică, nici un doctor și, pe vremea aceea, nici măcar nu știam ce are.

După moartea tatălui meu, a început o viață dificilă pentru mama, care a trebuit să întrețină copiii devenind negustor ambulant rural, vânzând legume, prăjituri făcute în casă, tutun și alte bunuri de consum de la o piață rurală la alta.

Fiind cel mai mic, și încă la școală, am fost scutit de chinul de a face munci dificile asemeni fraților mei mai mari. Dar am urmat-o pe mama în multe din drumurile ei către piața satească, ajutând-o cu mâinile mele mici să care coșurile supra-dimensionate. Era o economie de schimb cash-and-carry din care mama mea făcea parte pe atunci.

Nu exista electricitate sau apă curentă în sat. Nici masă și scaune în casa familiei. Noaptea trebuia să aprind lămpi de kerosen pălpăitoare și să-mi fac temele întins pe burtă. Frații mei mai mari au urmat școala primară din Malaya, pe urmă un an sau doi într-o școală religioasă arabă, dar apoi au abandonat educația pentru muncă. Însă eu am pornit pe o traiectorie diferită. Mama și frații mei mai mari nu voiau să le calc pe urme; voiau să ajung mult mai departe. Așa că după ce am terminat școala primară în Malaya și educația religioasă de bază și am trecut examenul de admitere, m-am înscris la singura școală engleză guvernamentală din oraș. Am fost introdus în "Clasa specială Malay" – o clasă specială care mi-a permis să trec direct în clasa a șasea primară în al treilea an. Pentru că eram un elev eminent, mi s-a oferit mai apoi o bursă pentru a intra în Colegiul Militar Regal pe coasta de vest din Malaya, o școală multi-etnică de elită întemeiată de englezi în 1953 pentru a antrena ofițeri de armată locali și de asemenea potențiali administratori guvernamentali. Din întregul Terengganu, cinci dintre noi am mers la colegiu în 1960. Am fost singurul din generația mea care a reușit să depășească cu mult limitele districtului și ale țării.

Comandantul de atunci al colegiului militar, directorul de studii și mulți dintre profesori erau englezi. Deși erau profesori foarte buni, atitudinea lor condescendentă a hrănit sentimentele noastre anti-coloniale. Trebuie să-ți amintești că acea perioadă era doar la câțiva ani după Independența din 1957, și politica de malaenizare a început să aibă efect doar către sfârșitul anilor '60, începutul anilor '70.

După ce am absolvit colegiul în 1964, am fost trimis în "mama"

Anglia cu o bursă a Guvernului federal în scopul de a deservi serviciul civil malaezian de elită după absolvirea educației universitare. Mai mulți studenți eminenți din Malaya au primit burse similare în UK.

MB: Cum a contribuit la dezvoltarea dumneavoastră intelectuală și politică perioada petrecută în Anglia și obținerea de diplome la Leicester și apoi la SOAS?

RE: Perioada de studii în UK a fost un moment de răscruce în viața mea. Mi-a deschis și aprofundat orizonturile intelectuale și mi-a întărit idealurile. Am plecat la Leicester în 1965 ca să studiez sociologia, și după obținerea unei diplome de licență (BA) în 1968, am continuat cu un masterat în Studii Regionale la Școala Londoneză de Studii Orientale și Africane (London School of Oriental and African Studies - SOAS), pe care l-am absolvit în 1970. Profesorii mei de atunci erau unii dintre cei mai proeminenți oameni de știință din Anglia și Europa. La sfârșitul anilor '60, Londra – ca de altfel Anglia și Europa de Vest – clocotea de activism studențesc și anti-imperialism US, mai ales împotriva războiului de agresiune împotriva Vietnamului. Revoluția chineză și revoluția din Cuba reprezentau de asemenea o atracție pentru mulți dintre ei. Am învățat despre diferite școli de gândire din sociologie – de la funcționalism structural la marxism și constructivism social – și am citit tot felul de cărți și ziare cu orientare de stânga cum sunt New Left Review și Monthly Review. Acesta este contextul în care am devenit politic și radical. Mulți studenți malaezieni din generația mea din Londra au fost inspirați de un activism similar.

MB: Ce s-a întâmplat când v-ați întors în Malaesia? Țara era deja independentă de cincisprezece ani, cum v-ați găsit un loc?

RE: M-am întors pe 31 decembrie 1970, la nouăsprezece luni după revoltele sângeroase legate de rasă din 13 mai 1969 din Kuala Lumpur. Când eram în UK, am fost tot timpul la curent cu ceea ce se petrecea acasă. Veștile despre revoltele din 1969 ne-au izbit ca o lovitură de trăznet. Eram lider studențesc pe atunci și împreună cu prietenii mei am organizat diferite activități cum ar fi forumuri și seminarii pentru a educa studenții – malaezieni, chinezi, indieni, alții – și a-i uni. Am argumentat cu fervoare că problema nu era rasa, ci clasa.

La întoarcerea acasă tocmai se înființa o nouă universitate Malay ca mediu de instruire, pe lângă Universitatea din Malaya, instituție importantă, al cărei mediu de instruire era englez. Noua universitate se numea Universitatea Kebangsaan Malaesia (National University of Malaysia – UKM), inaugurată în mai 1970. Era rezultatul luptelor naționalistilor Malay care doreau o universitate în limba națională, Malay, care să includă mai ales studenți de la școli naționale. Politica limbii Malay a intrat în vigoare în toate universitățile în anii 1980. Îți reamintesc, studenții erau atunci un grup de elită, constituind numai 1% din cohorta de vârstă 18-24 de ani, spre deosebire de azi, când proporția în instituțiile de învățământ superior a ajuns la 30%.

MB: Și sociologia?

RE: Au avut loc schimbări importante în sociologie în acele zile. Serviciul de Consiliere al Harvard (the Harvard Advisory Service) din Departamentul Primului Ministru, condus de

Profesorul Samuel Huntington asistat de profesorii Manning Nash, Myron Weiner și Nathan Glazer tocmai prezentase guvernului un raport intitulat Cercetarea în Științele Sociale pentru Unitate Națională (Social Science Research for National Unity), ca urmare a revoltelor din 1969, recomandând înființarea unor departamente de sociologie, antropologie, psihologie și științe politice în universitățile malaeziene care să studieze problemele unității naționale și să pregătească experți care să se ocupe de situațiile de conflict ale construcției naționale. Tot atunci UKM a înființat un Departament de Antropologie și Sociologie și a început să recruteze personal academic. Deci, când m-am prezentat la datorie pentru a mă alătura serviciilor civile după întoarcere, mi s-a spus să merg la UKM. Mi s-a spus că UKM avea nevoie de cineva ca mine care avea o diplomă de masterat, cu atât mai mult obținută la Londra, pentru a preda acolo. În adâncul inimii, era exact ce-mi doream – un post pedagogic la universitate.

MB: *Sună ca și cum începutul anilor 1970 reprezintă înflorirea științelor sociale, mai mult, sub auspiciile echipei Harvard și a preocupărilor acesteia privind construcția națională. Este corect?*

RE: Este adevărat că sfârșitul anilor 1960 și începutul anilor 1970 în Malaezia a fost o perioadă de înflorire a științelor sociale și umane, era marilor dezbateri. Dar dă-mi voie să pun echipa din Harvard în această perspectivă. Țin să spun că am fost al patrulea membru din proaspăt înființatul departament de antropologie și sociologie al UKM, primii trei fiind absolvenți ai Universității din Malaya. De fapt, deja în anii 1960, înainte de recomandările echipei de la Harvard, atât elemente de antropologie, cât și de sociologie erau deja predate în cadrul Studiilor Culturale (Culture Stream) din Departamentul de Studii Malay la Universitatea din Malaya (UM). Se evidențiaseră printre sociologi Sutan Takdir Alisjahbana, Syed Hussein Alatas (care s-a mutat ulterior în Singapore) și Syed Husin Ali. Deci, în timp ce putem spune că sociologia și antropologia din Malaezia au fost “copiii modernizării și ai construcției naționale”, echipa Harvard nu a fost singura moașă deoarece cercetătorii din UM puseseră deja fundațiile.

Marile dezbateri au variat între discipline. Scriitorii erau prolifici, insistând pe instituționalizarea literaturii naționale, pledând pentru “arta pentru societate” în opoziție cu “arta de dragul artei”; istoricii repudiau perspectiva colonialistă (a se citi: orientalistă) asupra istoriei, economiștii susțineau ceea ce s-a numit “Marea Dezbatere Economică”; iar noi, tineri sociologi și antropologi, am dus un război paradigmatic împotriva pozitivismului, funcționalismului structural și teoriilor modernizării, inclusiv cele propuse de membrii echipei Harvard.

Pe un alt front, era de asemenea începutul mișcării islamice dakwah ca partea a mișcării studențești și de tineret. Campusul clocotea de activism studențesc și intelectual împotriva războiului imperialist al Statelor Unite în Vietnam și a agresiunii Israelului în Palestina. Intern, am susținut lupta țăranilor fără pământ și a vagabonzilor urbani fără casă, am organizat campanii împotriva sărăciei, care, pe atunci afecta cam 50% dintre cămine și ne-am opus corupției și mentalității “devino repede bogat” a elitei conducătoare.

Pentru mine personal, a fost o continuare a vieții academice și activismului studențesc din perioada londoneză. Ghidându-mă după teoriile sociologice, am predat două cursuri populare – în timp ce colegii mei au predat alte cursuri – ca sociologie rurală, sociologie urbană, relații rasiale și altele. Am lansat un ziar lunar în 1973 intitulat Truth, care a fost interzis după șapte luni. Ceea ce am făcut împreună cu prietenii mei nu era doar sociologie critică, ci era deja sociologie publică – deși nu aveam încă acest termen pe atunci. Poziția noastră era clară: nu exista sociologie fără valoare socială (value-free), și teoriile modernizării și dezvoltării serveau corporațiilor multinaționale. De acord cu Gunder Frank, am susținut că dezvoltarea și subdezvoltarea erau două fațete ale aceleiași monede, și sociologia dezvoltării moștenită din Vest era la fel de “subdezvoltată” ca și țările cărora trebuia să li se aplice.

MB: *Apoi a venit represiunea. Povestești-mi despre aceasta și despre cum a fost afectată sociologia.*

RE: Anul 1974 a fost un alt moment decisiv în viețile multor oameni. Prima conferință națională privind rolul și orientarea sociologiei, antropologiei și psihologiei din Malaezia a fost organizată la UKM în luna august a aceluși an. Am fost președintele comitetului de organizare. A fost o conferință însuflețită, în cadrul căreia au avut loc dezbateri intense privind felul de sociologie și științe sociale pe care ar trebui să le încurajăm și promovăm. A fost o altă expresie a războiului paradigmatic. Lectori din diferite universități malaeziene, împreună cu cercetători și studenți au participat activ. A fost momentul în care am propus formarea Asociației Malaeziene de Științe Sociale (Malaysian Social Science Association – MSSA), care a luat ființă în 1978.

Mișcarea studențească și activismul intelectual, care a atins apogeul în 1974 nu a durat mult, fiind curând suprimată. Au avut loc arestări în masă în luna decembrie a aceluși an, mai ales printre studenți și activiști intelectuali. Acela a fost momentul de răscruce al perioadei, cu grave repercusiuni pentru istoria ulterioară a țării. Anwar Ibrahim, actualul leader al Opoziției Malaeziene, pe atunci cel mai influent leader al mișcării tinerilor musulmani, a fost arestat și închis. După eliberarea sa, Anwar a fost recrutat de Primul Ministru Mahathir și a ajuns să devină Vice Prim Ministru până când relația lor s-a destrămat și a fost concediat în 1998. Restul e istorie.

Printre academicieni, unul dintre cei mai vechi sociologi din Malaezia pe atunci, Syed Husin Ali de la Universitatea Malaya, a fost arestat și ținut în detenție timp de șase ani până în 1980. Interesant e că a reușit să-și păstreze slujba ca profesor la universitate în ciuda detenției. Prestigiul său era foarte înalt printre cercetători și nu mult după ce a ieșit din închisoare a fost ales Președinte al Asociației Malaeziene de Științe Sociale, un post pe care l-a păstrat zece ani – până în 1990.

În 1975, ca urmare a arestărilor în masă, guvernul a limitat Actele Universității și ale Colegiului Universității, promulgate prima dată în 1971, prin introducerea de diverse amendamente, care au redus libertatea academică și autonomia universitară. A fost un act represiv care a mutilat viața intelectuală și studențească din universități, un act care a

fost refăcut abia anul trecut.

MB: *Universitățile nu s-au redeschis până în 1991, când a fost negociat un compromis cu opoziția, dar ce ați făcut dumneavoastră în tot acest timp?*

RE: Ei bine, așa cum bănuiești, am scăpat de arest, dar a trebuit să părăsesc țara după represiunea din 1974. Am fost departe de academia malaeziană timp de aproape douăzeci de ani, dar i-am urmărit dezvoltarea îndeaproape și nu am încetat niciodată să fac cercetare și să scriu.

M-am întors în țară la câțiva ani după sfârșitul Războiului Rece. Deschiderea și ajustarea guvernului, combinate cu abordarea profesionistă a UKM față de disidenții academici mi-au permis să mă alătur din nou universității în același departament în 1995. Lucrurile s-au schimbat foarte mult în comparație cu vremurile trecute. Universitățile și guvernul au fost supuse presiunilor pieței și au acceptat imperatiile acestora și educația a început să fie considerată o marfă, mai degrabă decât un bun public. Științele sociale și umane, inclusiv sociologia și antropologia și-au pierdut strălucirea în fața științei și tehnologiei și a studiilor manageriale. Facultatea de științe sociale și umane din universitatea mea a fost restructurată, iar sociologia și antropologia și-au pierdut statutul de departament. De la a fi cel mai puternic departament de antropologie și sociologie din istoria țării în anii 1970, a fost redus la un simplu program astăzi.

Mulți sociologi și antropologi cu vechime din generația mea s-au pensionat sau au plecat. Totuși, un antropolog social prominent din vechiul departament este încă activ astăzi. El este directorul fondator al unui institut de cercetare foarte important – Institutul de Studii Etnice din UKM, făcând muncă

academică și de politică publică.

Cât despre mine, am părăsit departamentul înainte de a fi restructurat și am devenit cercetător cu normă întreagă la Institutul UKM de Studii Malaeziene și Internaționale, o unitate multi-disciplinară de cercetare socială, formată în 1995. Am devenit profesor de sociologia dezvoltării în 2001 și am fost numit profesor emerit în 2009.

Când m-am întors în țară, unul dintre primele lucruri pe care l-am făcut a fost să intru din nou în legătură cu Asociația de Științe Sociale. Am fost ales Președinte MSSA în anul 2000 și asemeni lui Syed Husin Ali, am menținut postul timp de zece ani. După ce am renunțat, am fost numit Consilier Special al asociației – un post pe care-l am și astăzi.

MB: *Ați văzut sociologia malaeziană dezvoltându-se timp de patru decenii, încotro credeți că se îndreaptă?*

RE: În ciuda condițiilor schimbate, văd lumina la capătul tunelului. Există un interes renăscut pentru sociologie printre tinerii cercetători, în ciuda accentului pus pe multi-disciplinaritate. Aceștia au remarcat puterea și relevanța teoriilor sociale și ale perspectivelor sociologice solide împreună cu metodologii adecvate pentru analiza condițiilor sociale și nevoia de schimbare. Spiritul și idealismul încă sunt prezente. Deși numărul e mic în comparație cu alte discipline, acesta e în creștere. MSSA ajută să vedem că interesul și numărul cresc, și această oportunitate de a dialoga cu tine, Michael, ca Președinte al Asociației Internaționale vine exact la timp. Ajută la generarea unui interes mai profund și ne extinde perspectivele. Așteptăm cu interes să lucrăm împreună și sunt sigur că această colaborare va reprezenta un imbold pentru a promova sociologia și științele sociale în Malaezia. ■

> Sociologia tunisiană după revoluție

de Mounir Saidani, Universitatea din Tunis El Manar, Tunisia

Mohammed Bouazizi, tânărul vânzător de fructe tunisian care a devenit personajul iconic care a aprins Primăvara Arabă.

Trei aspecte contradictorii ale situației actuale din Tunisia construiesc munca sociologilor: schimbarea politică uriașă, o libertate de exprimare extinsă și apariția unui nou val de mișcări sociale. Având în vedere rapiditatea schimbărilor sociale, sociologi tunisieni au răspuns în mare parte în moduri individualiste.

> Contextul post-revoluționar

Dictatura Ben Ali s-a încheiat la 14 ianuarie 2011. De atunci, țara a cunoscut un “război al tuturor împotriva tuturor”, cu multe dintre conflictele care gravitează în jurul noului “inamic public” – Salafist-ii – care sunt considerați ca fiind cea mai periculoasă amenințare la așa-numitul “mod tunisian de viață”. Chiar și asociațiile de caritate, de binefacere, filantropice, culturale și ONG-urile au devenit, aproape în ciuda lor înșiși, implicate în conflictele din arena politică profund divizată. Faptul că există aproximativ 150 de partide politice și 15.000 de asociații nu ajută pentru o înțelegere ușoară a situației.

Statisticile sociale și alte tipuri de date sunt acum mai disponibile, dar administrarea extrem de dezorganizată și reforma foarte lentă în ceea ce privește modul său de funcționare nu ajută neapărat în crearea unei imagini mai exacte a societății tunisiene. Cu libertatea de exprimare așa cum se manifestă în numărul tot mai ridicat de reviste, ziare, mass-media sociale, canale de televiziune publice și private (în total mai mult de zece) și radio (aproximativ 15, în mare parte FM), străzile și piețele au devenit arenele de luptă politică și laboratoare de construire a opiniei publice.

Actorii din trecut sunt parte a luptei din prezent, interesele vechi devin provocările actuale și există o opacitate politică întunecată, care face munca sociologilor riscantă. Mișcările sociale sunt mai greu de stăpânit, mai ales după alegerile din 23 octombrie 2011. Grevele generale locale, sit-in-urile și ciocnirile cu poliția de securitate s-au răspândit în întreaga țară, în special în orașele mici din regiunea central-vestică a Tunisiei, leagănul revoluției. Liderii locali devin mai responsabili față de protestele populare, care se bazează pe extinderea de rețele sociale. Profeția socială este dincolo de accesul experților publici și al oamenilor de știință. Mișcările sociale discută noi nevoi și luptă pentru noi obiective, fie că acestea țin de mediu, etnie, sunt regionale, sau legate de gen. Analiza mișcărilor sociale trebuie să fie reînnoită în fiecare zi.

> Sociologia în vremuri tulburi

Cei 60 de sociologi academicieni din cele trei departamente de sociologie din universitățile tunisiene se încadrează în trei categorii. Sunt cei care publică cărți despre criză – aceștia nu sunt numeroși, poate patru sau cinci. Aproximativ același număr publică articole. Majoritatea nu publică susținând că “mișcarea socială în curs de desfășurare nu poate fi analizată din cauza caracterului său haotic și a faptului că se schimbă rapid”. Înainte de revoluție nu erau mai mult de doi sau trei sociologi care se ocupau cu mișcările sociale și aspecte conexe. În primul an al perioadei post-revoluționare, sociologii ce fac parte din a doua categorie au abordat poziții destul de confortabile, scriind articole cu caracter teoretic neriscant sau despre ei înșiși. Ziare săptămânale și

>>

chiar zilnice erau ținta lor obișnuită, iar articolele lor vizau ceea ce se întâmpla în țară în general. Articole mai specifice căutau să identifice factorii implicați în revoltă. Unii dintre acești sociologi scriau impresiile lor pe blog-uri sau pe Facebook.

La început a fost puțin interes în mass-media cu privire la discuțiile și punctele de vedere sociologice, dar acest lucru s-a schimbat cu fiecare lună care a trecut. În ceea ce privește răspândirea cunoștințelor lor, sociologi tunisieni se confruntă cu o nouă relație cu mass-media în care cererea pentru serviciile lor este parte a unei strategii politice care să se ocupe de problemele sociale în moduri noi. Unii sociologi academicieni au devenit membri ai echipelor redacționale ale revistelor teoretice sau intelectuale, în timp ce alții sunt implicați în centrele de cercetare fără nici o structură academică. Niciunul dintre grupuri nu produce cunoaștere științifică. Ce fel de muncă fac ei în aceste locuri? Nu putem fi foarte optimiști, având în vedere condițiile în care se lucrează. Următoarea întrebare este dacă aceste noi instituții mass-media oferă noi oportunități pentru o sociologie publică sau dacă sunt pur și simplu un truc politic care ține de polemici.

Un sociolog tunisian care publică cărți a spus: "Tot ce am publicat a fost datorită eforturilor mele personale. Nimeni nu-mi dă nici un sprijin". Un altul răspunde: "Noi, sociologii academicieni care nu suntem de rang înalt, nu avem oportunități. Cele mai multe dintre activități, chiar și cele organizate în cadrul universității, sunt doar pentru cei care au fost deja 'recunoscuți'. Așadar, tinerii sociologi se confruntă cu o situație deosebit de dificilă: "Când cineva trebuie să facă față situației de unul singur, ti-

nerii sociologi vor fi absenți". Cu toate acestea, avem o nouă publicație intitulată *Penser la société tunisienne aujourd'hui*: *La jeune recherche en sciences humaines et sociales* [Asupra societății tunisiene de astăzi: Tânărul cercetător în științele umaniste și sociale], care a reunit aproximativ 20 de articole scrise în limba franceză, produse după un atelier care a avut loc în iulie 2010, în colaborare cu Institut de Recherche sur le Maghreb Contemporain (IRMC). Pe de altă parte, de la sfârșitul dictaturii, Asociația Sociologică Tunisiană, care are mai mult de 25 de ani, nu a fost capabilă să organizeze mai mult de câteva întâlniri pentru studenții în sociologie.

Unul dintre răspunsurile adoptate de către sociologii tunisieni a fost de a încerca să publice în străinătate și de a asigura o mai mare vizibilitate în acest fel. Cu toate acestea, primul simpozion sociologic internațional, organizat sub titlul "Sociologia revoluțiilor arabe", care s-a ținut în martie 2011 la Sidi Bouzid, locul de naștere al lui Bouazizi – vânzătorul de stradă care și-a dat foc și a devenit un catalizator al revoluției tunisiene – a atras nu mai mult de șapte sociologi tunisieni, dintre care unul s-a stabilit în Beirut, un algerian, și un libanez care a venit din Anglia.

Alți sociologi încearcă să construiască relații cu mișcări sociale: "Eu sunt un activist al mișcării sociale. Încerc să avansez în poziția mea prin a expune o concepție sociologică", a spus un coleg. Un altul mărturisește: "Nu este ușor. Activismul social în Tunisia este nou și atât politicienii din opoziție, cât și susținătorii guvernului creează multe obstacole. Formarea, fundamentarea conceptelor, implicarea actorilor trebuie să se facă în același timp și într-un mod democratic. Trebuie să

existe respect pentru dinamica internă a echipelor. Acest lucru a devenit mai dificil atunci când ești singur, fără nici o armă în afară voința ta". De la începutul anului universitar 2011-2012, tinerii cercetători au arătat un interes tot mai mare pentru mișcările sociale, în special în cadrul programelor lor de masterat, dar, de asemenea, în număr mai scăzut, pentru doctoratele lor. Multe dintre aceste studii se bazează pe muncă de teren, sondaje, precum și alte tipuri de investigații științifice și se concentrează asupra rolului tinerilor, pe media socială, și pe memoria participanților.

> Noi oportunități pentru cercetare

Condițiile de cercetare sunt mult mai deschise decât înainte. Vechea teamă de represalii politice și administrative, care au limitat libertatea de exprimare, a dispărut, iar intervievații nu ezită să-și declare părerile și experiențele. Cercetătorii pot utiliza fotografii, mărturii filmate și, uneori, jurnale. Cu toate acestea, noi cadre teoretice sunt încă într-un stadiu embrionar de dezvoltare.

Se poate spune că sociologii tunisieni care analizează societatea lor aflată în schimbare încă se confruntă cu obstacole considerabile în dezvoltarea unei noi viziuni pentru cercetarea lor. Totuși, schimbările sociale rapide și profunde în perioada post-dictatură duc la o abordare mai științifică a studiului societății. Întrebarea rămâne, cu toate acestea: vor fi sociologii capabili să profite de oportunitățile extinse pentru a îndeplini noile lor obligații pentru dezvoltarea societății? ■

> Sociologie Cinematică

Interviu cu Joyce Sebag și Jean-Pierre Durand

Universitatea din Evry, Franța

Joyce Sebag.

Joyce Sebag și Jean-Pierre Durand sunt o echipă soț-soție de sociologi ai cinematografei de la Centgruyl Pierre Naville al Universității din Evry, chiar în afara Parisului. După ce și-au dedicat două decenii fructuoase sociologiei muncii, în 1995 fascinația lui Sebag și Durand pentru imagine i-a determinat să lanseze un program de Masterat intitulat Imagine și Societate. Programele lor de Masterat și Doctorat beneficiază de pe urma combinării unice a cunoașterii cinemate fundamentate pe expertiza din științele sociale, cu diplomele primite ca rezultat al producerii unui film sociologic. În acest timp, Sebag și Durand au produs de asemenea și trei documentare, “Vise pe Bandă” (*Dreams on the Line*), despre noile condiții de muncă dintr-o fabrică de muncă din California, “Nissan: o Istorie a Managementului” (*Nissan: a History of Management*), despre strategia unei firme multi-naționale și “50 de Ani de Acțiune Asertivă în Boston” (*50 Years of Affirmative Action in Boston*), despre acțiunea asertivă din America. Ca rezultat al eforturilor acestora, Asociația Franceză de Sociologie (Association Française de Sociologie) a recunoscut recent sociologia cinematică drept o ramură de studiu oficial recunoscută a so-

Jean-Pierre Durand.

ciologiei. Dâșii sunt intervievați de către Jordanna Matlon, cercetător postdoctoral la Institutul pentru Studii Avansate din Toulouse.

JM: De ce vă referiți la activitatea dumneavoastră ca fiind sociologie cinematică și nu vizuală?

JS: Cred că sociologia vizuală a existat de ceva vreme și este mai degrabă o analiză a fotografiei și a filmului decât un mod de a gândi cu imagini. Noi dorim să încercăm să găsim o modalitate pentru ca sociologia să enunțeze lucruri prin intermediul fotografiei și al filmului.

JM: Care considerați că sunt aptitudinile specifice ale unui sociolog cinematic?

JS: Când studiezi ceva, consideri că ai anumite realizări raționale și că distanța dintre tine și obiectul studiului este foarte mare. Consideri că ești „în afara” obiectului. Și un motiv pentru utilizarea mediei ca suport este acela că poți arăta că ești întotdeauna implicat în cercetare.

>>

JM: *Și aceasta este o parte inevitabilă a metodei.*

JS: Da. Filmul este o manieră de a spune că știința nu este în afara persoanelor. Este inclusă în interiorul persoanelor portretizate sau studiate. Punctul tău de vedere este aici. Documentarul reprezintă un spațiu de reflectare. Noi cercetăm pentru a crea acest spațiu de reflectare și o modalitate de a dezbate cu persoane care nu se află în situația de a fi sociolog și, în același timp, pentru a crea ceva nou. Este un punct de întâlnire. Este un mod de a accesa o multitudine de puncte de vedere. Noi vedem că acești oameni din film sunt actorii cercetării. Poți vedea că sunt. Ei gândesc. Nu sunt doar obiecte.

JPD: Aș dori să spun că dacă sociologii au ajuns să aprecieze utilizarea filmelor și a imaginilor video relativ târziu – târziu în comparație cu antropologii – cred că este din cauză că în sociologie am început prin studierea persoanelor care se află în același spațiu ca și noi, nu în Africa, Indonezia și mai departe. Când sociologii discută despre propriile lor țări, aceștia fac o alegere în legătură cu subiectul studiului, cu o bucată din realitate. Mai mult, când scrii, este foarte ușor să faci o astfel de alegere. Și ce este cel mai important pentru sociologi nu este ceea ce spunem, ci ceea ce omitem – restul. Când practici sociologie cinematică este mult mai dificil să alegi, să omiți aspectele reziduale.

JM: *Îmi puteți da un exemplu de alegere pe care ați luat-o sau ceva din propria experiență?*

JPD: De exemplu, în (documentarul nostru) "Vise pe Bandă" nu am discutat prea mult despre sindicate cu muncitorii. Doar puțin. Și unii dintre aceștia au spus lucruri foarte, foarte rele despre sindicate. Sindicatele sunt pentru . . .

JS: Oameni leneși.

JPD: Oameni leneși. O persoană a spus asta. Și o femeie a spus "Sunt un muncitor, nu pot intra în grevă". Dacă scrii, poți exclude pentru că este o secundă dintr-un interviu lung. Dar, de fapt, aici am utilizat acest comentariu pentru a arăta de ce și cum oamenii acceptă noi condiții, cum ar fi regulile japoneze de lucru. Și sindicatele trebuie să fie pe aceeași lungime de undă cu membrii lor, așa că rămân tăcute.

JS: Am văzut oameni în timpul serviciului foarte grăbiți și obosiți, aflați sub foarte multă presiune. Dar când i-am fotografiat, aceștia păreau foarte calmi și foarte relaxați. Așa că a trebuit să arătăm cât de calmi păreau. Însă, după aceea, i-am interviuat și toată lumea a spus "este muncă grea, este o muncă atât de grea". Dar nu este un film de-al lui Charlie Chaplin. Totul pare foarte tăcut. Așa că am juxtapus interviul pentru a arăta că ceea ce vedeți când faceți o observație în teren uneori nu este în realitate ceea ce simt oamenii. Și l-am intitulat "Vise pe Bandă" pentru că toată lumea visează să scape de acest lucru, de banda rulantă.

Așa că acest film este o modalitate de a porni o conversație. Este o provocare adusă simplificării realității, o simplificare care violentează realitatea.

JPD: Așa cum a spus Joyce, este o sociologie subiectivă, dar, în același timp, este cunoaștere rațională. Am avut punctul nostru de vedere. Ne-am asumat propria subiectivitate, dar este mult mai dificil decât scrisul unei cărți sau al unui studiu. Pentru că,

desigur, putem face alegeri – pozăm sau edităm și așa mai departe. Desigur. Dar când filmezi, nu poți exclude pur și simplu aspecte inconveniente. Este o mare problemă. Am scris probabil cincisprezece cărți și știu cum să arăt ce este important și cum să argumentez într-o carte. Dar cu un film nu poți argumenta în aceeași manieră deoarece faptele – faptele sociale – se află în fața ta. Câteodată sociologii sunt magicieni, dar nu poți fi când practici sociologie cinematică.

JM: *Cum vă vedeți rolul în societate ca sociolog cinematic?*

JPD: Cred că rolul nostru este de a arăta ce este ascuns în viața socială. Pentru că am avea nevoie să explicăm lucrurile rațional, dar pentru a fi auziți și pentru a atrage atenția persoanelor cu care lucrăm trebuie să gestionăm și emoțiile. În scris, consider că este mult mai dificil să arăți straturile emoțiilor noastre, cum sunt emoțiile controlate.

JS: De exemplu, am realizat un interviu puternic cu o femeie în filmul nostru despre acțiunea afirmativă dintr-un cartier sărac din Boston. Modul în care a răspuns a arătat demnitatea sa, controlul său. În acest fel ea i-a provocat pe cei care aleg să utilizeze violența. Consider că este important să arătăm demnitatea acestor persoane.

JM: *Considerați că în sociologia cinematică utilizarea specifică a emoției pentru a persuadea poate lăsa o poartă deschisă criticilor care vizează manipularea? Sau poate oferă o altă modalitate pentru a obține înțelegere?*

JS: Nu există o singură modalitate prin care se poate înțelege ceva. Înțelegerea noastră nu este doar rațională. Înțelegerea prin sentimente este, de asemenea, înțelegere. Bunăoară, poți fi în stare să înțelegi mai mult. Dar, este adevărat că poți manipula când scrii o carte și acest lucru poate fi mai ușor.

Dar filmul schimbă și relația pe care o ai cu persoanele pe care le întâlnești în teren. Eram pe linia de asamblare într-o fabrică de mașini de lângă Paris, realizând o cercetare etnografică. Un muncitor mi-a spus "Tu spui că faci o cercetare și că noi te ajutam. Dar noi suntem nimic după cercetare, nu primim nimic în schimb. Este în regulă pentru cariera ta".

JM: *Ca exploatarea.*

JS: Este ca exploatarea. Dar când vezi oameni vorbind într-un film, aceștia există. Poate că le explici, poate că este un alt fel de exploatare. Dar cel puțin le putem spune "Voi existați". Gândiți. Vorbiți. Și spectatorul le poate vedea expresiile fizice și le poate auzi tonul vocii.

Și este foarte important să arătăm că aceste persoane nu sunt umbre, ci ființe umane adevărate. Și că aceștia gândesc. Le auzi cuvintele și le vezi fețele. Nu le dăm o parte, aceștia își iau o parte din film.

JM: *Care sunt provocările pe care le confrunțați ca sociolog cinematic?*

JPD: Multor persoane – publicul, sociologii și mulți oameni de știință – le lipsește capacitatea de a citi imagini, poze. La școală învățăm să citim și să scriem, dar niciodată nu am învățat să

>>

citim poze. Există specialiști în domeniul filmului: analiști ai filmului, ai pozelor, critic și așa mai departe. Dar există o mare prăpastie între acești profesioniști și public. Este o problemă pentru că publicul – și o mulțime de sociologi – nu pot citi o imagine. Aceasta este probabil cea mai mare provocare ca sociolog în domeniul vizual și cinematic.

JS: Trebuie să existe o pregătire în analiza imaginilor și pentru a putea crea un film trebuie să înțelegem ce înseamnă să creezi o imagine.

JPD: Într-o poză ai senzația pozei. Dar, dacă vezi poza trebuie să te gândești la locul unde poza a fost făcută și la ce se află dincolo de ramă.

JS: Când prezinți o imagine există ceva în afara sa.

JPD: Aici se află rama, dar tu te afli în majoritatea timpului în afara ramei.

JS: Pentru sociologi este la fel. Te uiți după ceea ce poți vedea și după ce nu poți vedea.

JPD: Contextul.

JS: Contextul. Ce se află în afara planului, ceea ce este ascuns de către oamenii aflați în fața ta.

JPD: Și o mulțime de persoane iau în considerare doar aspectele ansamblului din interiorul cadrului. Dar, în acest fel, nu poți înțelege legăturile cu societatea mai amplă, cu “marea poză”.

JM: Ați discutat despre pregătirea necesară pentru a putea înțelege imaginile. Îmi imaginez că este și mai relevant când vine vorba despre realizarea unor studii relevante în domeniul sociologiei cinematice. Puteți să ne spuneți cum ați început programul de Masterat al Universității de la Evry?

JPD: Universitatea de la Evry și-a început activitatea la începutul anilor '90 ca una din patru universități aflate în afara Parisului. Am fost numit pentru prelegeri în domeniul sociologiei industriale. Am avut un rector foarte inteligent care sprijinea inovația. Joyce a mers la dânsul pentru a discuta posibilitățile sociologiei cinematice și dânsul a spus “Nu am fonduri, dar dacă puteți găsi fonduri vă voi sprijini”.

JS: Jean-Pierre a găsit fondurile. El lucra în industria autovehiculelor realizând cercetări și managementul a oferit suport financiar universității. Ne-au dat fondurile și noi am cumpărat prima noastră cameră. Mai mult, pentru a organiza acest program de studii la universitate, în primul an am spus “Bine, dacă vrei să aparțineți și să predați în acest program trebuie să urmăriți toată pregătirea colegilor voștri”. Asta înseamnă că trebuie să înveți despre sunet, scenografie, regie, editare, tot, dar și să urmezi cursuri în sociologie, istorie, antropologie și istoria documentarelor, analiza imaginilor. Cu toții am făcut asta pentru un an. După aceasta am rugat Ministerul să recunoască pregătirile pe care le-am făcut și aceștia s-au conformat. Așa că în 1997 am început programul de Masterat “Imagine și Societate” (*Image and Society*). Programul cere fiecărui student să creeze un film pentru teza sa. Trebuie să facă totul de unii singuri.

O scenă din al doilea film al lui Sebag și Durand cu privire la acțiunea afirmativă, ce se află acum în etapa de producție, numit “Mississippi, Columb, Boston: o traiectorie familială”. Filmul reface drumul unei familii africane-americeane de la slăvism la Harvard.

JPD: Acest program de masterat a fost singurul care a cerut competențe duble: tehnică, cinematografie, literare și așa mai departe, dar și științe sociale.

JM: Și când ați spus că este singurul care necesită competențe duble, v-ați referit la Franța? La nivel mondial?

JS: Nu știu dacă la nivel mondial! În Franța, la ora actuală, încearcă să creeze alte programe. Dar poate că a fost primul.

JPD: Acum avem douăzeci de studenți masteranzi și șapte doctoranzi pe an.

JM: Din moment ce până acum ați pregătit doar profesioniști, ca academicieni considerați că asta este o pierdere, că nu duceți mai departe tradiția dumneavoastră a sociologiei cinematice? Sau credeți că și acești practicanți se consideră, de asemenea, sociologi ai cinematografiei?

JPD: Depinde de ei. Unii sunt foarte implicați în viața socială sau politică. Într-adevăr, unii studenți vin la acest Masterat ca activiști. Noi le arătăm că activismul nu este suficient pentru a face un documentar bun pentru că ai un singur punct de vedere și nu vrei să vezi alte aspecte. Pentru aceasta, noi avem nevoie poate de șase luni pentru a le arăta că trebuie să-și schimbe modul de a gândi, pentru a adopta o perspectivă mai amplă. Aceste tipuri de oameni, odată ce înțeleg, pot deveni creatori de film, deoarece în sinele lor se află un atașament social foarte puternic.

JM: Și în ceea ce privește studenții dumneavoastră doctoranzi, credeți aceștia vor fi interesați să predea?

JPD: Unii dintre ei ar vrea să producă documentarii, dar la un nivel mult mai ridicat. Și altora le-ar plăcea să predea, da, să fie academicieni. Dar înțeleg că este foarte dificil deoarece sociologii în general trebuie să recunoască sociologia cinematică drept o ramură autonomă și încă mai este mult de parcurs până acolo. Noi lucrăm în această direcție. Există poate trei sau patru universități care sunt deschise pentru sociologia cinematică. Nu există multe funcții și asta este una dintre problemele noastre. Ne aflăm la începutul procesului. ■